

Autoreferat

PRZEDSTAWIAJĄCY OPIS DOROBKU I OSIĄGNIĘĆ NAUKOWYCH

Dr Urszula Markowska-Przybyła

**Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wydział Ekonomii, Zarządzania i Turystyki**

STRUKTURA AUTOREFERATU

Informacje o wykształceniu i zatrudnieniu	2
Imię i nazwisko	2
Posiadane dyplomy, stopnie naukowe	2
Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych	2
Podsumowanie.....	3
Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.)	4
Tytuł osiągnięcia naukowego	4
Autor, tytuł publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy	4
Omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania	4
Cele pracy.....	5
Hipotezy badawcze	6
Przedmiot badań, przyjęte metody badawcze, próba badawcza	6
Struktura monografii.....	10
Wnioski z przeprowadzonych badań eksperymentalnych.....	11
Podsumowanie.....	21
Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo - badawczych	23
Problematyka badawcza	23
Liczba i kategorie publikacji naukowych	38
Projekty badawcze	40
Udział w konferencjach	41
Umiędzynarodowienie i współpraca.....	41
Nagrody.....	41
Informacje o działalności dydaktycznej, organizatorskiej i popularyzatorskiej.....	42
Działalność dydaktyczna	42
Działalność organizacyjna i popularyzacja wiedzy	44

INFORMACJE O WYKSZTAŁCENIU I ZATRUDNIENIU

IMIĘ I NAZWISKO

Urszula Markowska-Przybyła

POSIADANE DYPLOMY, STOPNIE NAUKOWE

1995 – dyplom ukończenia szkoły średniej (z wyróżnieniem): Liceum Ekonomiczne w Jeleniej Górze, specjalność „rachunkowość”

1995 – 2000 – studia na Wydziale Gospodarki Regionalnej i Turystyki Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, specjalność „bankowość i ubezpieczenia”

2000 – uzyskanie tytułu magistra i dyplom ukończenia Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wydział Gospodarki Regionalnej i Turystyki w Jeleniej Górze na podstawie obronionej pracy magisterskiej pt.: „Harmonizacja polskiego systemu podatkowego z systemami podatkowymi krajów Unii Europejskiej” (promotor prof. dr hab. Jerzy Sokołowski)

2004 – uzyskanie tytułu doktora nauk ekonomicznych w zakresie ekonomii na podstawie przedstawionej rozprawy doktorskiej pod tytułem „Kształtowanie konkurencyjności regionów na przykładzie Dolnego Śląska” (Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu, Wydział Gospodarki Regionalnej i Turystyki, promotor: dr hab. Stanisław Korenik, prof. AE, recenzenci: prof. dr hab. Tadeusz Kudłacz, dr hab. Ryszard Brol, prof. AE)

INFORMACJE O DOTYCHCZASOWYM ZATRUDNIENIU W JEDNOSTKACH NAUKOWYCH

X 1999 – X 2000 – pracownik dydaktyczny na WGRiT w Jeleniej Górze Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu (podczas ostatniego roku studiów magisterskich)

X 2000 – II 2005 – asystent w Katedrze Gospodarki Przestrzennej WGRiT Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu

2000-2002 – pracownik dydaktyczny w Wałbrzyskiej Wyższej Szkole Zarządzania i Przedsiębiorczości

II 2005 – IX 2016 - adiunkt w Katedrze Gospodarki Przestrzennej Wydziału Ekonomii, Zarządzania i Turystyki Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu (do 2008 – Akademia Ekonomiczna im. Oskara Langego we Wrocławiu, do 2012 Wydział Gospodarki Regionalnej i Turystyki)

IX 2016 – XI 2016 – Adiunkt w Katedrze Gospodarki Regionalnej na Wydziale Ekonomii, Zarządzania i Turystyki UE we Wrocławiu

Od XI 2016 - Adiunkt w Katedrze Nauk o Przedsiębiorstwie na Wydziale Ekonomii, Zarządzania i Turystyki UE we Wrocławiu

PODSUMOWANIE

Moje wykształcenie i praca naukowa związane są z dwoma kierunkami: pierwotnie był to kierunek finansów, ubezpieczeń, bankowości i rachunkowości. Podczas studiów na kierunku „bankowość i ubezpieczenia” zdobyłam dwukrotnie nagrodę rektora za najwyższą średnią wśród studentów Wydziału, a studia ukończyłam z jedną z najwyższych średnich. W dziedzinie tej uzyskałam także Certyfikat Księgowy Ministra Finansów potwierdzający kwalifikacje do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych (nr 49626/2011).

Zainteresowania naukowo-badawcze jednak szybko związałam z ekonomią i jej wymiarem przestrzennym. Zainteresowania badawcze od 2000 roku koncentrowały się na rozwoju regionalnym, jego czynnikach, dysproporcjach rozwojowych, polityce rozwoju, konkurencyjności regionów, której poświęciłam pracę doktorską. Od 2005 roku badania koncentrowały się na jednym szczególnym czynniku i jego związkach z rozwojem: na kapitale społecznym, któremu poświęciłam pracę habilitacyjną.

Aktualnie, po reorganizacji Uczelni, od 2016 r. pracuję w Katedrze Nauk o Przedsiębiorstwie, co stanowi kolejny zwrot w przebiegu pracy naukowo – badawczej.

WSKAZANIE OSIĄGNIĘCIA WYNIKAJĄCEGO Z ART. 16 UST. 2
USTAWY Z DNIA 14 MARCA 2003 R. O STOPNIACH NAUKOWYCH I
TYTULE NAUKOWYM ORAZ O STOPNIACH I TYTULE W ZAKRESIE
SZTUKI (Dz. U. 2016 R. POZ. 882 ZE ZM. W Dz. U. z 2016 R. POZ.
1311.)

TYTUŁ OSIĄGNIĘCIA NAUKOWEGO

„Diagnoza zasobów kapitału społecznego w rozwoju regionalnym Polski z wykorzystaniem metody ekonomii eksperymentalnej”

AUTOR, TYTUŁ PUBLIKACJI, ROK WYDANIA, NAZWA WYDAWNICTWA,
RECENZENCI WYDAWNICZY

Urszula Markowska-Przybyła: „Diagnoza zasobów kapitału społecznego w rozwoju regionalnym Polski z wykorzystaniem metody ekonomii eksperymentalnej”, Warszawa: PWN 2017.

Recenzenci wydawniczy: prof. dr hab. Janusz Słodczyk, dr hab. Andrzej Rączaszek, prof. UE

OMÓWIENIE CELU NAUKOWEGO WW. PRACY I OSIĄGNIĘTYCH WYNIKÓW WRAZ
Z OMÓWIENIEM ICH EWENTUALNEGO WYKORZYSTANIA

Za osiągnięcie naukowe stanowiące znaczny wkład w rozwój dyscypliny, uznaję pracę pt. „Diagnoza zasobów kapitału społecznego w rozwoju regionalnym Polski z wykorzystaniem metody ekonomii eksperymentalnej”.

Uzasadnieniem podjęcia badań zaprezentowanych we wskazanej monografii były moje wcześniejsze spostrzeżenia, będące wynikiem rozważań nad kwestią kapitału społecznego i przekonanie, że sposoby pomiaru tego kapitału wymagają rozwoju nowych metod i technik badawczych, dostosowywania do zmieniających się uwarunkowań życia społeczno-gospodarczego. Ideą nowego sposobu pomiaru wybranych elementów kapitału społecznego w polskich regionach – którą opisałam i wykorzystałam w monografii - zrodziła się kilka lat temu. Polega ona na wykorzystaniu eksperymentu ekonomicznego, związanego z teorią gier, do pomiaru zachowań ludzi w zaaranżowanych sytuacjach.

Złożony przeze mnie wniosek o grant badawczy uzyskał akceptację i w lipcu 2013 r. podpisana została umowa z NCN. Realizacja grantu, oprócz tego, że pozwoliła na realizację idei pomiaru niestosowanej dotąd w Polsce, była także bardzo cennym doświadczeniem z punktu widzenia możliwości stosowania przyjętej metody badawczej. Nawiązana współpraca w tym zakresie, z uznanym ekspertem teorii gier – Davidem Ramseyem, ówczesnym wykładowcą Uniwersytetu Limerick – była niewątpliwie dodatkowym atutem całego przedsięwzięcia. Jednym z wyników projektu badawczego, jest przedstawiana monografia mojego autorstwa.

CELE PRACY

Cele pracy miały trojaki charakter. Po pierwsze bardzo ważne były cele poznawcze, takie jak diagnoza i ocena stanu kapitału społecznego w regionach Polski oraz jego związku z rozwojem regionalnym. Po drugie, celem pracy było zastosowanie innowacyjnej i unikatowej metody badawczej do oceny zjawisk oraz porównanie osiągniętych wyników z wynikami badań opartych na innych metodach. Po trzecie był to cel praktyczny: przedstawienie rekomendacji dla polityki gospodarczej, opartych na wynikach badań empirycznych. Szczegółowe cele pracy zostały usystematyzowane następująco:

1) Cele poznawcze:

- a) Identyfikacja i ocena zróżnicowania regionalnego kapitału społecznego w oparciu o istniejące oraz nowe źródła danych
- b) Określenie współzależności pomiędzy zasobami kapitału społecznego w aspekcie strukturalnym, normatywnym i behawioralnym
- c) Diagnoza i ocena związków pomiędzy kapitałem społecznym polskich regionów mierzonym wynikami eksperymentu teoriogrowego a poziomem rozwoju gospodarczego i tempem jego zmian
- d) Usystematyzowanie wiedzy o sposobach pomiaru kapitału społecznego
- e) Klasyfikacja czynników kapitału społecznego

2) Cele metodyczne:

- a) Zastosowanie metody eksperymentu teoriogrowego, jako źródła informacji o kapitale społecznym, w szczególności o:
 - i) poziomie zaufania
 - ii) poziomie wiarygodności
 - iii) stosunku do nierówności dochodowych
 - iv) altruizmie
 - v) zachowaniach przy tworzeniu dobra wspólnego

3) Cele aplikacyjne

- a) Rekomendacje dla polityki społeczno-gospodarczej wynikające z nowej wiedzy o kapitale społecznym

HIPOTEZY BADAWCZE

W pracy dążyłam do weryfikacji czterech hipotez, czemu podporządkowane zostały rozważanie teoretyczne oraz badania empiryczne. Hipotezy te były następujące:

Hipoteza 1. Kapitał społeczny jest zróżnicowany regionalnie – wyniki wcześniejszych badań sugerują, że regiony posiadają specyficzne cechy odróżniające je od pozostałych pod względem kapitału społecznego;

Hipoteza 2. Zróżnicowanie kapitału społecznego związane jest z czynnikami o charakterze historycznym – zróżnicowanie kapitału społecznego jest trwałe, trudne do zmiany i ma swoje korzenie w przeszłości historycznej;

Hipoteza 3. Kapitał społeczny jest związany z efektywnością gospodarek regionalnych – wykazanie związku kapitału społecznego z efektywnością gospodarek mogłoby być podstawą dalszych badań nad kierunkami wpływu, który nie jest do końca zbadany;

Hipoteza 4. Deklaracje nie są skorelowane z obserwowanym zachowaniem w kwestii zaufania, niechęć do nierówności, troski o dobro wspólne - potwierdzenie tej tezy stawiałoby pod znakiem zapytania wiarygodność badań w oparciu o deklarowane zaufanie i analizy związków z efektami gospodarczymi wykonywanymi na ich podstawie.

PRZEDMIOT BADAŃ, PRZYJĘTE METODY BADAWCZE, PRÓBA BADAWCZA

Badania, które stały się podstawą weryfikacji hipotez oraz realizacji postawionych celów polegały na przeprowadzeniu szeroko zakrojonych badań eksperymentalnych w całej Polsce oraz towarzyszących im badań ankietowych. Porównanie wyników obu badań pozwoliło na uchwycenie luki intencjonalno-behawioralnej.

W założeniach badaniami objętych zostać miało 1600 osób, studentów, w stolicach 16 województw Polski, po 100 osób w każdym mieście (w woj. kujawsko-pomorskim badania przeprowadzono w Toruniu, a w woj. lubuskim w Zielonej Górze). Założenie to zostało spełnione w bardzo dużym stopniu, przebadano łącznie 1540 osób (88-100 w regionie) oraz 32 osoby w badaniach pilotażowych. Badania przeprowadzono w okresie IV – VI 2014 r. W każdym regionie rekrutowano do badania studentów publicznych szkół wyższych o profilu uniwersyteckim. W badaniu nie zakładano pozyskania reprezentatywnej próby badawczej dla populacji Polski, nie zakładano także pozyskania reprezentatywnej próby dla populacji

studentów. Założono jednak pozyskanie jak najbardziej zróżnicowanej grupy studentów pod względem kierunku studiów, stąd rekrutację przeprowadzono na uniwersytetach.

Badanie studentów miało istotną zaletę: ponieważ w zdecydowanej większości tego typu eksperymentów na świecie, badani to właśnie studenci, umożliwia to na porównywanie wyników badań w wymiarze międzynarodowym oraz nawiązywanie współpracy międzynarodowej w tym zakresie, tym bardziej, że było to jedno z większych w świecie (a według naszej (wykonawców grantu) wiedzy – największe w świecie tego typu przedsięwzięcie).

Jednocześnie, w mojej opinii, która nie jest odosobniona, badana próba badawcza, mimo że ograniczona do specyficznej ze względu na wiek i wykształcenie grupy badanych, jednak zróżnicowana regionalnie pozwoliła na szacowanie kapitału społecznego regionów, w których zamieszkiwali badani. W świetle badań nad dziedziczeniem systemów norm, wartości i przekonań¹, badane osoby reprezentują kapitał społeczny społeczności, w których zostali wychowani, a socjalizacja jest ważnym czynnikiem tego kapitału.

Podstawą badań były wyniki przeprowadzonych gier oraz wyniki ankiety. Zdecydowano o przeprowadzeniu trzech gier, znanych pod nazwą: „trust game”, („zaufanie”) „ultimatum game” („ultimatum”) oraz „public good game” („dobro publiczne”).

W grze „zaufanie” (*trust game*, TG) zaproponowanej przez Berg’a, Dickhauta i McCabe’go², zwanej też *investment game* bierze udział dwóch graczy (najczęściej anonimowych). Jeden z graczy (A) dysponuje pewną kwotą pieniędzy (X), część tej kwoty, a nawet całość może przekazać (zainwestować) – według własnego uznania drugiemu z graczy (B), jest to kwota (Y). Kwota Y zanim trafi do drugiego z graczy (gracza B) jest mnożona przez czynnik λ większy niż 1, zazwyczaj 2 lub 3. Wiedzą o tym oboje z graczy. Następnie drugi gracz (B) decyduje (w warunkach niezależności od pierwszego gracza), czy przekazać z powrotem jakąś część otrzymanej kwoty λY . Gra *trust game* pozwala na badanie zaufania (udział przekazanej kwoty przez gracza A) oraz na badanie wiarygodności (solidności, godności zaufania) *trustworthiness*, którą jest frakcja λY zwracana pierwszemu graczowi.

¹ Np.: Y. Algan, P. Cahuc (2010) *Inherited trust and growth*, „The American Economic Review”, t.100, nr 5, pp. 2060–2092; J. Brosig-Koch et al. (2011) *Still different after all these years: Solidarity behavior in East and West Germany*, „Journal of Public Economics”, t. 95, no 11–12, Special Issue: International Seminar for Public Economics on Normative Tax Theory, pp. 1373–1376; P. Sapienza, L. Zingales, L. Guiso, *Does culture affect economic outcomes?* (2006) „Journal of Economic Perspectives”, t. 20, no 2, pp. 23–48; G. Tabellini (2010) *Culture and institutions: economic development in the regions of Europe*, „Journal of the European Economic Association”, t. 8, no 4, pp. 677–716.

² J. Berg, J. Dickhaut, K. McCabe (1995) *Trust, Reciprocity, and Social History*, „Games and Economic Behavior”, t. 10, no 1, pp. 122–142.

Zgodnie z założeniem racjonalności postępowania jednostek przyjmowanym w ekonomii, gracz A nie powinien nic przekazać drugiemu graczowi (gdyż powinien założyć, że gracz B postąpi racjonalnie i nie zwróci mu nic z przekazanej kwoty). Drugi gracz nie powinien nic zwrócić, w przypadku, gdy otrzyma jakąkolwiek kwotę. Równowaga Nasha³ jest zatem wtedy, gdy pierwszy gracz nic nie przekazuje drugiemu graczowi. Jednak w praktyce badawczej okazuje się, że gracze nie postępują zgodnie z założeniem racjonalności zachowań. Wy tłumaczeniem tego może być to, że gracz A spodziewa się innego zachowania po graczu B, niż to wynikające z racjonalności ekonomicznej, kieruje się zaufaniem, czyli założeniem, że gracz B zachowa się w sposób dla niego (tj. dla gracza A) korzystny, ryzykując osobistą stratę. W praktyce także drugi gracz nie zachowuje się racjonalnie z punktu widzenia ekonomii i przekazuje część kwoty z powrotem graczowi A. U podstaw takiego zachowania leży najprawdopodobniej norma wzajemności, gracz B przekazuje część otrzymanej kwoty jako odpowiedź na okazane mu zaufanie.

W grze w dobro publiczne (*public good game, PG*)⁴ uczestnicy gry decydują jak dużą część posiadanej kwoty swoich prywatnych środków, które otrzymują od eksperymentatora przeznaczą na publiczne cele. Decyzję swoją podejmują w warunkach niezależności od innych graczy. Łączną kwotę przeznaczoną na cele „publiczne” mnoży się przez wartość większą od 1, a mniejszą od liczby graczy, a następnie dzieli wśród wszystkich graczy, nawet wśród tych, którzy nie wnieśli nic do wspólnej kasy.

Maksymalizacja wypłat dla uczestników nastąpi, gdy wszyscy gracze na rzecz dobra wspólnego wyłożą wszystkie swoje środki, jednak równowaga Nasha będzie wtedy, gdy wszyscy gracze na wspólny cel przeznaczą 0. Równowaga Nasha ma miejsce wtedy, gdy strategia każdego z graczy jest optymalna, w tym przypadku każdy racjonalny gracz powinien wnieść 0, gdyż niezależnie od tego, co zrobią inni gracze jest to najlepszy dla niego wybór. Sytuacja równowagi Nasha jest jednak rzadko obserwowana w grze *public good game*⁵, choć gracze nie mają żadnych indywidualnych motywów, by wnieść cokolwiek do wspólnej puli (założenie *homo oeconomicus* nie zostaje spełnione). Wysokość wpłat graczy świadczy o postawach tzw.: *free-ridera* lub może wyjaśnić prospołeczne nastawienie graczy. W grze każdy z uczestników staje przed koniecznością wyboru pomiędzy indywidualnymi korzyściami, a korzyściami grupy, przy czym zaangażowanie na rzecz grupy może przynieść korzyści indywidualne (istnieje jednak ryzyko, że koszt tego zaangażowania będzie wyższy

³ Równowaga Nasha jest to sytuacja, w której żaden z graczy nie może podwyższyć swojej wypłaty przez jednostronną (to znaczy bez zmiany strategii wszystkich innych graczy) zmianę swojej strategii.

⁴ R.M. Isaac, i J.M. Walker (1988) *Group Size Effects in Public Goods Provision: The Voluntary Contributions Mechanism*, „The Quarterly Journal of Economics”, t. 103, no 1, pp. 179–199.

⁵ A. Gunthorsdottir, D. Houser, K. McCabe (2007) *Disposition, history and contributions in public goods experiments*, „Journal of Economic Behavior & Organization”, t. 62, no 2, pp. 304–315.

niż odniesione korzyści), ale brak tego zaangażowania też te korzyści może przynieść (postawa *free-ridera*).

W grze *ultimatum (ultimatum game, UG)*⁶ uczestniczy dwóch graczy (A i B), którzy mają między siebie podzielić pewną kwotę. Jeden z graczy (A) decyduje - w warunkach anonimowości i niezależności od drugiego z graczy - w jaki sposób pieniądze zostaną podzielone (np. 50-50, 90-10, 100-0). Gracz (B) natomiast musi podjąć decyzję, czy zgadza się na proponowany podział: jeśli zgodzi się, wówczas oboje dostaną pieniądze według układu zaproponowanego przez pierwszego gracza. Jeśli się nie zgodzi, żaden z graczy nic nie otrzyma. Nie ma możliwości negocjacji ani powtarzania gry. Gra skonstruowana jest w taki sposób, że gracz B, jeśli jest w 100% racjonalny, powinien zawsze zaakceptować propozycję pierwszego gracza, o ile coś może zyskać – nawet bardzo niska kwota jest lepsza od żadnej. Gracz A, jeśli jest racjonalny i przekonany o racjonalności gracza B, powinien dzielić pulę w możliwie 'niesprawiedliwy' sposób, zabierając większość dla siebie, np. w przeprowadzonych badaniach czysto racjonalnym podziałem był podział 19 PLN : 1 PLN. W praktyce jednak tak nie jest – wielu graczy odrzuca niskie oferty, kierując się nie tylko racjonalnością, ale także poczuciem sprawiedliwości⁷. Gracz B kara zazwyczaj egoistyczne, niesprawiedliwe zachowania kosztem własnych korzyści. Gracz A przekazuje w praktyce wyższe niż minimalne kwoty.

Obserwacja zachowań graczy w grze „zaufanie” pozwoliła na ocenę ich zaufania i wiarygodności. W grze „dobro publiczne” gracze wykazywali swoją skłonność do współpracy na rzecz dobra wspólnego, w grze „ultimatum” natomiast swój altruizm i awersję do niesprawiedliwych nierówności. Zachowania te konfrontowane były z deklaracjami badanych, dlatego integralną częścią badania była ankieta wypełniona przez wszystkie badane osoby. Zawierała ona 28 pytań w dwóch wersjach: A i B w zależności od roli granej w poszczególnych grach, z czego 26 pytań dotyczyło danych o respondencie i jego poglądów, zaś dwa pytania związane były bezpośrednio z grami, w których brały te osoby udział. Pytania ankietowe dotyczyły kwestii związanych z różnymi aspektami kapitału społecznego oraz kwestii identyfikacji badanego z danym regionem, a w szczególności:

- identyfikacji badanego z regionem (tożsamości regionalnej) i jego związków z regionem
- danych o graczu – płci, informacji o trybie studiowania, roku i kierunku studiów, miejscu zamieszkania

⁶ W. Güth, R. Schmittberger, B. Schwarze (1982) *An experimental analysis of ultimatum bargaining*, „Journal of Economic Behavior & Organization”, t. 3, no 4, s. 367–388.

⁷ A. Falk, U. Fischbacher (2006) *A theory of reciprocity*, „Games and Economic Behavior”, t. 54, no 2, pp. 293–315.

- Przewidywań dotyczących reakcji drugiego z graczy, przewidywań dotyczących wyniku gry, deklarowanego zachowania w odwróconej roli
- zainteresowania sprawami społeczności lokalnych, regionalnych i krajowych, zaangażowania w życie społeczności lokalnych
- uczestnictwa w więziach formalnych (w życiu organizacji różnego typu) i nieformalnych (w kręgach rodzinnych, przyjacielskich, koleżeńskich)
- poglądów na temat dobra wspólnego i działań z tym związanych
- zaufania uogólnionego
- poglądów na temat nierówności w społeczeństwie i reakcji na niesprawiedliwość
- podejścia do współpracy i przestrzegania norm prawnych i etyczno-moralnych
- ewaluacji metody badawczej.

STRUKTURA MONOGRAFII

Pracę podzieliłam na 5 części.

W pierwszej części omówiłam aspekty teoretyczne kapitału społecznego. Oprócz omówienia szerokiej problematyki definicji, interpretacji, ujęć i istoty kapitału społecznego, jego typów, rodzajów czy poziomów analizy, w rozdziale tym odniosłam się także do pojęcia kapitału, podjęłam próbę klasyfikacji czynników kapitału społecznego, a także podjęłam problematykę umiejscowienia zagadnienia kapitału społecznego w ekonomii i innych dyscyplinach nauki.

Rozdział drugi poświęciłam zagadnieniom pomiaru kapitału społecznego, wskazując na źródła trudności pomiaru oraz stosowane sposoby, techniki, źródła danych, a także na ich mankamenty. Poruszyłam kwestie ważkości kontekstu, rozróżnienia na kapitał realny i potencjalny, problemów technicznych oraz kwestie agregacji danych, która choć często stosowana, podlega krytyce.

Trzecia część pracy dotyczy problematyki rozwoju regionalnego – zarówno zagadnień teoretycznych (w tym także roli kapitału społecznego w tym rozwoju), jak i analizy empirycznej, w której wskazałam stan rozwoju regionalnego w Polsce oraz diagnozę zróżnicowania przestrzennego klasycznych czynników rozwoju: kapitału fizycznego, zasobów pracy, kapitału ludzkiego. Analizę przeprowadziłam w układzie statycznym oraz dynamicznym przedstawiając zmiany jakie zaszły od 2000 r. Badałam poziom różnic międzyregionalnych, ale także wewnątrzregionalnych w regionach, w których była ona możliwa do przeprowadzenia. Przeprowadziłam także analizę konwergencji realnej.

W kolejnej, czwartej części monografii przedstawiłam analizę kapitału społecznego jako czynnika rozwoju regionalnego. W pierwszej kolejności przedstawiałam stan wiedzy wynikający z dotychczasowych badań nad kapitałem społecznym. W drugiej części opisałam szeroko wyniki badań autorskich. Na koniec porównałam wyniki własnych badań z wynikami badań uprzednich.

Piąty rozdział pracy poświęciłam zagadnieniom związków kapitału społecznego w rozwoju regionalnym, zarówno w ujęciu teoretycznym jak i empirycznym.

WNIOSKI Z PRZEPROWADZONYCH BADAŃ EKSPERYMENTALNYCH

REGIONALNE ZRÓŻNICOWANIE ZASOBÓW KAPITAŁU SPOŁECZNEGO

Badania wskazują, że regionalne zróżnicowanie kapitału społecznego jest bardzo słabe i w świetle wielu zastosowanych wskaźników różnice te są nieistotne statystycznie. Badania w ramach gier wskazują na bardzo niskie zróżnicowanie regionalne ze względu na wysokość przekazywanych kwot, a analiza danych indywidualnych wskazuje, że różnice między regionami są nieistotne statystycznie dla średnich przekazów graczy A i B w grze *trust* i w grze *ultimatum*. **Regiony nie różnią się zatem istotnie statystycznie pod względem obserwowanego zaufania, wiarygodności i awersji do niesprawiedliwych nierówności.** Różnice te są istotne dla gry „dobro publiczne”, której wyniki świadczą o poziomie współpracy, a testy *post hoc* wskazują, że istotnie od innych odróżnia się pod tym względem tylko kilka regionów: świętokrzyski (od ośmiu innych regionów), pomorski, małopolski i podkarpacki (od pięciu innych regionów). Nie pozwala to na potwierdzenie hipotezy nr 1. **Zróżnicowanie regionalne kapitału społecznego jest – według przeprowadzonych badań – bardzo niskie i tylko kilka regionów według jednego z kilku analizowanych kryteriów istotnie różni się od kilku innych. Najbardziej wyróżnia się pod tym względem województwo świętokrzyskie, w którym średnia wartość przekazu w grze PG, świadcząca o współpracy, była bardzo niska.**

REGIONY O WYSOKICH I NISKICH ZASOBACH KAPITAŁU SPOŁECZNEGO

Jednoznaczne wskazanie regionów o wysokim i niskim kapitale społecznym następuje w wielu trudności. **W badaniu uznano, że wyższy kapitał społeczny występuje w regionach o wyższym poziomie współpracy, zaufania i wiarygodności, a także tam, gdzie awersja do niesprawiedliwego podziału (motywowana także altruizmem) była wyższa.** W niewielu regionach sytuacja była jednak jednoznaczna: tylko w województwie zachodniopomorskim

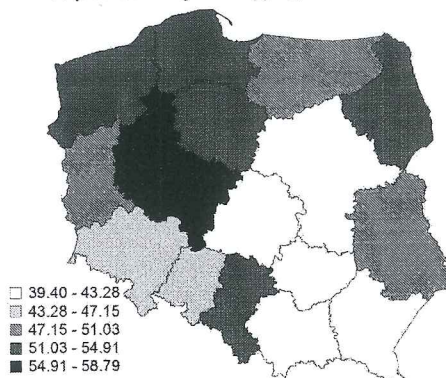
wysokie zaufanie współwystępowało z wysoką wiarygodnością i wysokim poziomem współpracy, choć nie towarzyszyła im wysoka awersja do nierówności. W pozostałych województwach sytuacja jest jeszcze mniej jednoznaczna, w niektórych przypadkach wręcz trudna w interpretacji. Niełatwa do określenia jest optymalna struktura poziomów zaufania, współpracy i wiarygodności. Trudno stwierdzić, czy o wyższych zasobach kapitału społecznego świadczy wysoki poziom zaufania i współpracy, ale przy niższym jednocześnie poziomie wiarygodności (np. wielkopolskie, pomorskie, podlaskie), czy wysoka współpraca i wiarygodność przy niższym zaufaniu (np. województwo dolnośląskie).

Z powodu tych niejasności **posłużono się w pracy miarą syntetyczną, której konstrukcja bierze pod uwagę średnią nieważoną wszystkich czterech zmiennych opartych na przekazach w grach: zaufania (gracze A w grze TG), współpracy (gra PG), wiarygodności (gracze B w grze TG), awersji do nierówności i altruizmu (gracze A w grze UG). Analiza rozkładu wartości miary syntetycznej pozwoliła uchwycić pewne przestrzenne zależności, które nie były widoczne w analizie zmiennych cząstkowych. Wartości tej miary uwidocznily przede wszystkim granice historyczne (granice zaborów). Niższe średnie przekazy miały miejsce w granicach dawnych zaborów rosyjskiego (wyjątek stanowi tu województwo podlaskie) oraz austriackiego, wyższe natomiast dla byłego zaboru pruskiego i Ziemi Zachodnich i Północnych. Jest to tylko przybliżony obraz granic historycznych, gdyż nie przebiegają one zgodnie z współczesnymi granicami regionów województw, które są w tej pracy podstawą analizy⁸.**

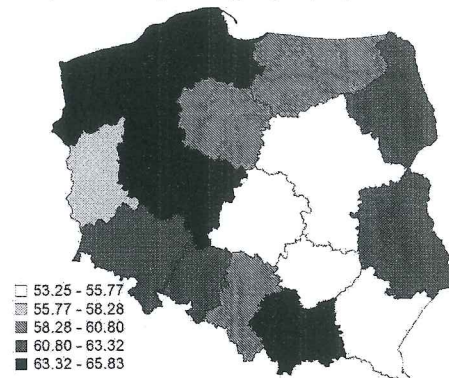
Regiony Polski zachodniej i północnej wraz z województwem podlaskim charakteryzuje wyższy poziom kapitału społecznego niż regiony Polski centralnej i południowo-wschodniej. Szczególnie niekorzystny jest obraz województw: świętokrzyskiego, łódzkiego i mazowieckiego.

⁸ Analiza w podziale na mniejsze jednostki terytorialne jest tematem innych opracowań.

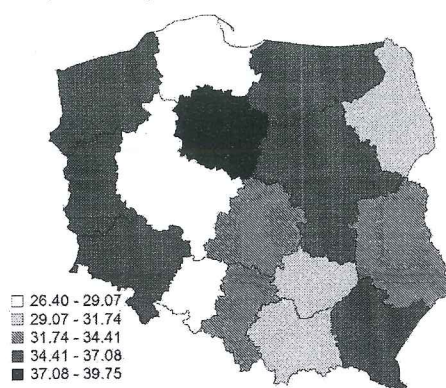
Średnie teoretyczne⁹ przekazy graczy A w grze TG (w % posiadanej kwoty) - „zaufanie”

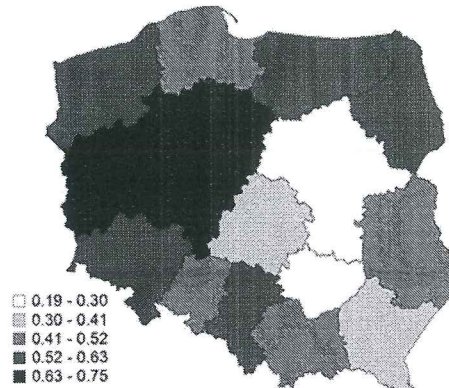
Średnie teoretyczne przekazy w grze PG (w % posiadanej kwoty) – „współpraca”

Średnie teoretyczne względne przekazy graczy B w grze TG (w % otrzymanej kwoty) – „wiarygodność”

Rozkład przestrzenny przekazów pieniężnych wg miary syntetycznej w grach PG, TG, UG wg regionów

RYSUNEK 1: PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE DECYZJI W GRACH TG I PG

Źródło: badania własne

REGION JAKO POZIOM UJAWNIANIA SIĘ ZALEŻNOŚCI

Pomimo tego, że regiony (województwa) wykazują bardzo słabe zróżnicowanie ze względu na zachowania studentów, to zauważa się pewne wzory i zależności regionalne. **Analiza wskazuje, że o ile nie istnieją korelacje między danymi deklarowanymi a obserwowanymi na poziomie indywidualnym, to korelacje te ujawniają się na poziomie regionalnym.** Na przykład, o ile na poziomie indywidualnym zależności pomiędzy decyzjami dotyczącymi zaufania, wiarygodności i współpracy są nieistotne statystycznie lub słabe, to na poziomie regionalnym stają się istotne. Podobna zależność występuje dla danych świadczących o poziomie awersji do nierówności (przekazy w grze UG) i więziach nieformalnych. Korelacje danych agregowanych na poziomie regionu także i w tym przypadku są silniejsze niż danych

⁹ Tj. z uwzględnieniem stałej proporcji kobiet i mężczyzn w każdym z regionów

indywidualnych, co świadczyć może o istnieniu pewnych prawidłowości, które ujawniają się właśnie na poziomie regionu.

ANALIZA ZWIĄZKÓW ZASOBÓW KAPITAŁU SPOŁECZNEGO Z POZIOMEM ROZWOJU W SKALI REGIONALNEJ

Analiza ta przeprowadzana na podstawie uzyskanych danych implikowała poważne jej ograniczenia. Dane z jednego momentu dla zaledwie 16 obserwacji nie pozwoliły na budowę modelu wzrostu gospodarczego z dodatkowym czynnikiem wzrostu czy nawet analizę regresji, także z uwagi na brak korelacji między zmienną zależną a potencjalnymi predyktorami. Analiza dotyczyła głównie związków korelacji między zmiennymi opisującymi kapitał społeczny i efekty gospodarcze oraz ich czynniki. **Nie znaleziono** – podobnie jak we wcześniejszych polskich badaniach Mikołaja Herbsta, Krzysztofa Janca i Jarosława Działka – **związku bezpośredniego kapitału społecznego z poziomem rozwoju, ani z tempem rozwoju polskich regionów. Kapitał społeczny zidentyfikowany dzięki metodzie eksperymentu (przede wszystkim poziom współpracy i zaufania) wydaje się natomiast być pośrednim czynnikiem poziomu rozwoju, mającym związek z poziomem wydajności pracy oraz łączną produktywnością czynników produkcji.** Potwierdza to tym samym hipotezę nr 3. Analizy wskazują na związek z efektywnością gospodarek regionalnych. Jest to jednak związek nie o charakterze bezpośrednim, lecz o charakterze pośrednim. **Kapitał społeczny zgodnie z przeprowadzoną analizą nie stanowi czynnika rozwoju, a jedynie wiąże się z efektywnością innych czynników.** Dalsze badania przeprowadzone na podstawie dłuższych szeregów czasowych i/lub większej liczby jednostek przestrzennych mogłyby ustalić kierunek tej przyczynowości.

Badania opisane w pracy nie wskazały na jednoznaczne związki z rozwojem regionalnym prawdopodobnie również z uwagi na skalę badania (zakres czasowy, wielkość próby badawczej). Empiryczne potwierdzenie związków kapitału społecznego z efektami gospodarczymi wydaje się odległe w czasie. Przyczyną tego jest zbyt mała liczba dających się porównać obserwacji. Stosowanie metod regresji czy modelowania wymaga wielu obserwacji i/lub dłuższych szeregów czasowych. Analiza wielu obiektów wiąże się z problemem ich zbyt dużego zróżnicowania i „wyrwania” z różnych kontekstów, z problemem nieporównywalności, ze względu na różne uwarunkowania społeczne, historyczne, kulturowe, geograficzne, religijne i inne. Sprowadzenie tych obiektów „do wspólnego mianownika” wydaje się bardzo trudne. Z kolei analiza szeregów czasowych (zwłaszcza długich) niesie ze sobą problem nieuwzględniania przemian społecznych i ich skutków. Dlatego słowa Janusza Czapińskiego o wpływie kapitału społecznego na gospodarkę: „teoretyczna odpowiedź jest tyleż prosta, niemal oczywista, co słabo udokumentowana empirycznie”, mogą pozostać długo aktualne.

LUKA INTENCJONALNO – BEHAWIORALNA

W analizach porównywano poziom zasobów kapitału społecznego diagnozowanego w oparciu o deklaracje oraz w oparciu o obserwacje. Jednym z założeń badawczych było wskazanie różnic między wynikami badań opartych o różne typy źródeł danych. **Deklarowane wartości najczęściej nie były istotnie dodatnio skorelowane z danymi obserwowanymi, a w niektórych przypadkach była to nawet korelacja ujemna.** Na przykład nie zauważa się istotnych korelacji pomiędzy zaufaniem obserwowanym w grze „zaufanie” a zaufaniem deklarowanym w ankietach dla danych agregowanych na poziomie regionu, związek ten zauważalny jest jednak w niektórych regionach. Duża zbieżność wyników obserwowana jest m. in. w województwie wielkopolskim (wysokim przekazom towarzyszy wysokie deklarowane zaufanie), czy w województwie świętokrzyskim (niskie przekazy współwystępują z „niskimi” deklaracjami). W innych regionach mamy do czynienia z dużymi rozbieżnościami, np. w województwie mazowieckim poziom deklarowanego zaufania jest na poziomie powyżej średniej dla całej próby, jednak zaufanie w grach na poziomie relatywnie niskim, z kolei niskiemu poziomowi deklaracji w województwie kujawsko-pomorskim i podlaskim towarzyszyły stosunkowo wysokie przekazy. Także w pozostałych grach zależności te są najczęściej nieistotne statystycznie. **Skorelowane są jedynie przekazy w grze „dobro publiczne” z deklarowanym zaangażowaniem na rzecz społeczności lokalnych (dane regionalne).**

Analizując wyniki badań oparte na obserwacjach i na deklaracjach można wysnuć wniosek, że z zachowaniem graczy bardziej korelują odpowiedzi na pytania o fakty, niż pytania o opinie. Ponadto zachowania obserwowane w grach są około dwukrotnie bardziej regionalnie zróżnicowane niż te wynikające z deklaracji. Zmienność jest także większa w przypadku zmiennych opartych o deklaracje zachowań, w stosunku do wskaźników opartych o deklaracje postaw czy preferencji. Zachowania oraz odpowiedzi na pytania o faktyczne zachowania bardziej różnicują społeczności regionalne niż odpowiedzi na pytania o postawy. **Świadczyć to może o tendencji do deklarowania postaw np. akceptowanych społecznie i słabszej przydatności w badaniach takich pytań.**

Zakładając prymat wiarygodności danych pochodzących z obserwacji nad danymi pochodzącymi z deklaracji **sądzę, że miernik opracowany na podstawie odpowiedzi na klasyczne pytanie: „czy większości ludzi można ufać?” słabo oddaje poziom kapitału społecznego. Przyczyny braku korelacji danych wynikających z tych dwóch źródeł tego mogą być różne: może to wynikać z różnego rozumienia tego pytania, ale także z fałszywie składanych deklaracji,** co podwójnie zniekształca autentyczny obraz kapitału społecznego. Domniemanie różnego rozumienia pytania (czyli problemów komunikacji na linii badacz – badany) sugeruje fakt, że w niektórych regionach odpowiedzi na pytanie o zaufanie skorelowane były przekazami graczy B w grze „zaufanie”, a zatem tych, którzy

reprezentowali „wiarygodność”, a nie zaufanie¹⁰ (województwa małopolskie i podkarpackie), tylko w jednym regionie istotna statystycznie była korelacja z przekazami graczy A (woj. lubuskie).

ZAUFIANIE JAKO WSKAŹNIK KAPITAŁU SPOŁECZNEGO

Badania zdają się potwierdzać teoretyczne uzasadnienia współwystępowania zaufania i współpracy. Porównanie decyzji graczy w grach PG (dające informacje o współpracy) TG (gracza A - zaufanie) prowadzi do wniosku, że istnieje zbieżność podejmowanych decyzji na poziomie danych indywidualnych jak i regionalnych. **W regionach, w których zaobserwowano wysokie zaufanie w grze TG obserwowano także współwystępowanie wyższej troski o dobro wspólne i rzadsze zjawisko „gapowicza”. Mniejszą zależność, choć statystycznie istotną i tylko na poziomie regionalnym, obserwuje się także pomiędzy poziomem współpracy (gra PG) a wiarygodnością (przekazy graczy B w grze TG).**

Wiedza na temat zasobów kapitału społecznego nie może opierać się jedynie na badaniu zaufania. Zaufanie uogólnione to przekonanie, że inni będą postępować nie chcąc nas wykorzystać czy oszukać, jednak jest to niewystarczający dowód na to, że będą postępować na rzecz dobra wspólnego. Wyższy poziom zaufania generalnego oznaczać może naszą ufność w to, że gdy postępujemy niezgodnie z zasadami prawa, to nasze działanie nie zostanie zgłoszone, ujawnione, że nie zostanie ono ukarane. Wysoki poziom zaufania świadczący o takim przekonaniu jest raczej oznaką negatywnego kapitału społecznego, niekoniecznie sprzyjającego rozwojowi gospodarczemu. Skutki przyjmowania wysokiego wskaźnika zaufania, bez uwzględnienia tego, co ono faktycznie oznacza, przynosić może trudne do udowodnienia związki, np. wysokie zaufanie oznaczać może łatwiejsze podejmowanie pracy w szarej strefie, która przynosi zazwyczaj szereg negatywnych skutków dla gospodarki (choć dla poszczególnych osób mogą być one korzystne).

Z punktu widzenia perspektywy rozwoju zasobów kapitału społecznego bardzo ważna jest – obok zaufania – wiarygodność. Wiarygodność jest filarem zaufania i niski jej poziom w społeczeństwie podważa zaufanie. Ufne osoby w nieufnym otoczeniu tracą, gdyż są

¹⁰ Takie spostrzeżenie przedstawili także: Glaeser z zespołem (E.L. Glaeser et al. (2000) *Measuring trust*, „The Quarterly Journal of Economics”, t. 115, no 3, pp. 811–846), Lazzarini (S.G. Lazzarini et al. (2004) *Measuring trust: An experiment in Brazil*, Insper Working Paper, Insper Instituto de Ensino e Pesquisa), Ashraf z zespołem (N. Ashraf, I. Bohnet, N. Piankov (2006) *Decomposing trust and trustworthiness*, „Experimental Economics”, t. 9, no 3, pp. 193–208), Ermish z zespołem (J. Ermisch et al. (2009) *Measuring people's trust*, „Journal of the Royal Statistical Society: Series A Statistics in Society”, t. 172, no 4, pp. 749–769), Holm i Nysted (H. Holm i P. Nystedt (2008) *Trust in surveys and games – A methodological contribution on the influence of money and location*, „Journal of Economic Psychology”, t. 29, no 4, pp. 522–542), Johanson (O. Johansson-Stenman, M. Mahmud, P. Martinsson (2013) *Trust, trust games and stated trust: evidence from rural Bangladesh*, „Journal of Economic Behavior & Organization” no 95, pp. 286–298.)

wykorzystywane. Z tego powodu można przewidywać, że poziom zaufania i współpracy w województwie wielkopolskim przy niskiej wiarygodności, może w przyszłości ulec zmniejszeniu, natomiast województwa, które dziś odnotowują niski poziom zaufania, ale stosunkowo wysoką wiarygodność (potwierdzoną także wcześniejszymi badaniami autorki o odpowiedzialności sprzedawców) w przyszłości mogą odnotować wzrost kapitału ufności – tj. województwa podkarpackie, mazowieckie, czy dolnośląskie. Odbudowa zaufania jest jednak procesem długotrwałym i łatwym do zniszczenia. W bardzo dobrym położeniu, z punktu widzenia przyszłości, znajduje się województwo kujawsko-pomorskie – wysoki poziom zaufania, przy wysokiej wiarygodności prawdopodobnie pozwoli utrzymać kapitał zaufania.

ANALIZA SIECIOWA A UJĘCIE FUNKcjONALNE KAPITAŁU SPOŁECZNEGO

Zgodnie w przyjętą definicją kapitału społecznego, założono, że regiony o wysokim kapitale społecznym to te, w których obserwowane jest wysokie zaufanie, wiarygodność i współpraca. Wcale nie musi on wynikać ani z gęstych sieci relacji (nie jest do końca pewne czy gęste sieci relacji oznaczają wyższe zaufanie i współpracę), ani z przynależności do organizacji różnego typu (nie jest jasne, czy przynależność ta świadczy o wysokim kapitale), ani z opinii na temat przyjętego systemu wartości (same w sobie nie gwarantują kapitału społecznego wyrażanego zachowaniem). Obserwacja zachowań jest diagnozą szczególnej formy kapitału społecznego, tzw.: kapitału społecznego „w użyciu” (*use*), podczas gdy miary deklaracji członków społeczeństwa o uczestnictwie w sieciach relacji to obserwacja potencjalnego kapitału społecznego. Niewiadomą jest jaki wycinek kapitału społecznego w ten sposób poznajemy, jak duży i o jakim znaczeniu. Jako przykład wątpliwości służyć może często wykorzystywany wskaźnik „uczestnictwa w organizacjach sportowych”. Po pierwsze – istnieją wątpliwości, czy jest on miarą kapitału wiążącego czy pomostowego, po drugie – jak pokazano w rozdziale drugim pracy – istnieją duże różnice wartości tego wskaźnika w zależności od tego, jakie jest źródło danych, po trzecie – w kontekście badań nad związkami kapitału społecznego z rozwojem społeczno-gospodarczym należy mieć wątpliwości, czy sieci klubów sportowych są pierwotne wobec rozwoju czy to rozwój nie determinuje tych sieci. Ilość klubów sportowych nie jest wystarczającym dowodem na to, że przyczyniają się one do tworzenia dobra wspólnego – ich ilość może wręcz wynikać z tego dobra wspólnego – na wyższym etapie rozwoju gospodarczego potrzeby wyższego rzędu, niematerialne stają się ważniejsze, jak np. sposób spędzania wolnego czasu.

Badania wskazują, że ocena zasobów kapitału społecznego szacowanego na podstawie obserwacji zachowań nieskorelowana jest z oceną wynikającą z identyfikacji sieci kontaktów formalnych i nieformalnych. Z obserwowanymi zachowaniami słabo skorelowane są zarówno „częstotliwość deklarowanych kontaktów” i „uczestnictwo w

organizacjach”, a kierunek obserwowanych zależności był nierzadko przeciwny do oczekiwanych (np. wyższe zaufanie w grze „zaufanie” oraz wyższa wiarygodność w grze „zaufanie” skorelowana jest z niższym deklarowanym uczestnictwem badanych w organizacjach różnego typu).

KAPITAŁ WIĄŻĄCY I POMOSTOWY - SIECI RODZINNE, PRZYJACIELSKIE I ZNAJOMYCH

Silne (deklarowane) więzi rodzinne i przyjacielskie wydają się mieć negatywny związek z innymi zmiennymi opisującymi kapitał społeczny: częste deklarowane kontakty z rodziną wiążą się negatywnie nie tylko z deklarowanym i obserwowanym zaufaniem. Istotnie statystycznie i bardzo silnie ujemnie skorelowane są także z zaangażowaniem na rzecz społeczności lokalnych. Studenci regionów, w których utrzymywane są częstsze kontakty z rodziną, deklarują częściej, że potrzebna jest interwencja państwa w wyrównywaniu różnic dochodowych, jednocześnie częściej przekazują niższe kwoty, jakie mają do dyspozycji, czyli dokonują mniej sprawiedliwego podziału. Występuje tu pewna niekonsekwencja, zaobserwowane działania sprzyjają nierównościom, a deklarowane są potrzeby wyrównywania różnic (postawy roszczeniowe).

Silniejsze więzi przyjacielskie są istotnie skorelowane z reakcją (deklarowaną) na niesprawiedliwość. W regionach, gdzie utrzymywano częstsze kontakty z przyjaciółmi, odzew na niesprawiedliwość jest silniejszy, niż tam, gdzie te kontakty były rzadsze. Regiony charakteryzowane częstszymi kontaktami ze znajomymi są natomiast częściej regionami, w których rzadziej reaguje się na niesprawiedliwość innych.

Zaobserwowane zależności wskazują, że niechęć do nierówności wiąże się z występowaniem kapitału społecznego o różnym charakterze. Większa deklarowana awersja do nierówności została zaobserwowana w regionach bogatszych w kapitał społeczny typu wiążącego, tzn. w regionach o częstszych kontaktach rodzinnych i przyjacielskich, mniejsza natomiast tam, gdzie częstsze są kontakty ze znajomymi, co traktowane jest jako przejaw kapitału pomostowego. Jednakże wyższe faktyczne przekazy w grze UG zachodziły tam, gdzie kontakty z członkami własnej rodziny były rzadsze, a częstsze ze znajomymi. Deklaracje graczy zdają się potwierdzać tezę o negatywnym oddziaływaniu kapitału wiążącego, tj. presji na wyrównywanie poziomów; także zachowania graczy o tym świadczą: w regionach bogatszych w wiążący kapitał społeczny gracze byli mniej altruistyczni. Niezauważalny jest związek uczestnictwa w sieciach sformalizowanych z poziomem awersji do nierówności i niesprawiedliwości.

ZAUFAWANIE I WSPÓŁPRACA A KWESTIA AWERSJI DO NIERÓWNOŚCI

Dość silnie ujemnie skorelowane są regionalne deklaracje awersji do nierówności i decyzje w grze „dobro publiczne”. Występuje także znaczna, ujemna, istotna statystycznie korelacja między awersją do nierówności wyrażoną w odpowiedzi na pytanie „co sądzisz o różnicach dochodowych w społeczeństwie” a przekazami graczy A w grze „zaufanie”. W regionach, w których mniej osób przybierało postawę *free-ridera* i więcej osób wykazało zaufanie w grze zaufanie, mniejsza była awersja do nierówności. **Można wnioskować, że w regionach, gdzie obserwowana współpraca i zaufanie były na wyższym poziomie, nierówności rzadziej uznawano za niesprawiedliwe i niepożądane i rzadziej deklarowano konieczność interwencji państwa w tej kwestii.**

UWARUNKOWANIA HISTORYCZNE

Mimo niewielu istotnych różnic regionalnych nie wyklucza się istnienia różnic w podziale na regiony historyczne. Testy pokazały jednak, że różnice te, choć widoczne w ocenie wzrokowej dla zmiennej syntetycznej zbudowanej na podstawie wyników gier, są rzadko istotne statystycznie. Jedynie **były zabór pruski** (za który uznano województwo wielkopolskie i kujawsko-pomorskie) **różni się istotnie od terenów byłych zaborów rosyjskiego i austriackiego pod względem stopnia zaufania (tj. pozytywnie w porównaniu z innymi pod względem przekazów graczy A w grze TG)**. Ani przekazy w grze PG, ani w grze UG, ani przekazy graczy B w TG nie różnicowały istotnie statystycznie regionów historycznych. Rzadko występujące różnice między regionami historycznymi wskazują tylko na częściowe potwierdzenie hipotezy nr 2. Stanowi to przesłankę kontynuacji badań w dokładniejszych granicach dawnych regionów historycznych. Badania wskazują, że różnicowanie kapitału społecznego wydaje się trwałe tylko na pewnych obszarach, trudne do zmiany i uwarunkowane historycznie, co ma swój wydzźwięk w przestrzennym jego rozmieszczeniu.

USTALENIA Z BADAŃ A WCZEŚNIEJSZE BADANIA

Wyniki badań wskazują na odmienną diagnozę stanu kapitału społecznego w niektórych regionach w porównaniu z wcześniejszymi ustaleniami. Potwierdzony został niski poziom zasobów tego kapitału w województwach: świętokrzyskim, łódzkim, mazowieckim i opolskim, oraz wysoki w regionach: wielkopolskim, pomorskim i lubelskim. W pozostałych regionach odnotowano liczne rozbieżności, co przedstawiono szczegółowo w pracy.

WSKAZÓWKI DLA POLITYKI

Brak oczywistych i bezpośrednich związków kapitału społecznego z poziomem rozwoju nie oznacza, że polityka społeczno-gospodarcza powinna być obojętna wobec tego zagadnienia.

Po pierwsze, wskazano jedynie na zaobserwowane związki kapitału społecznego z wartością PKB per capita, traktowanego jako wskaźnik poziomu rozwoju, ten natomiast ma swoje mankamenty. O poziomie rozwoju świadczą także inne, trudne do zmierzenia aspekty, a wśród nich szeroko rozumiana jakość życia. Wyższy poziom kapitału społecznego przekłada się na wyższy poziom rozwoju, ale jest też wartością samą w sobie, stąd potrzeba jego wspierania wydaje się bezdyskusyjna, nawet w przypadku braku ewidentnych związków z poziomem PKB.

Po drugie, badania nie pozwalają – wbrew teoretycznym argumentom – stwierdzić, że kapitał społeczny jest kolejnym czynnikiem rozwoju, co nie oznacza, że jego stymulacja pozostaje bez znaczenia dla gospodarki. Obserwowane są jego związki z efektywnością innych czynników – z wydajnością pracy i TFP. Wpływ ten nie jest bez znaczenia, zwłaszcza na etapie rozwoju gospodarczego o intensywnym charakterze.

Po trzecie, badania pozwoliły na identyfikację związków między kapitałem społecznym a poziomem rozwoju, nie zaś na identyfikację kierunków wpływu. Prawdopodobnie wpływ ten jest dwukierunkowy: niższy kapitał społeczny może determinować gorsze wyniki gospodarcze, gorsze wyniki gospodarcze zaś, związane z tym ubóstwo i rozwarstwienie społeczeństwa, wpływają na niższy kapitał społeczny, a stąd trudny do przerwania zamknięty krąg ubóstwa.

Brak podejmowanych działań na rzecz wspierania kapitału społecznego może być fatalny w skutkach, o czym pośrednio świadczy ostatni głęboki kryzys gospodarczy, którego przyczyny tkwią właśnie w nadużyciu zaufania, kryzysie norm i wartości. Pytanie nie powinno brzmieć „czy warto wspierać kapitał społeczny”, tylko „jak go wspierać?”. Wyniki pracy wskazują, że jest on słabo zróżnicowany regionalnie, co może wskazywać na upowszechnianie się pewnych wzorców zachowań, norm i wartości. Polityka kształtowania kapitału społecznego może zatem odbywać się na szczeblu krajowym. Jego zróżnicowanie ukazuje się natomiast w układzie centrum–peryferia, miejskość–wiejskość i wówczas polityka ta powinna przyjmować zróżnicowane postaci. W rozdziale pierwszym przedstawiono główne determinanty kapitału społecznego. Wydaje się, że polityka gospodarcza może wpływać na zasoby kapitału społecznego poprzez oddziaływanie na dysproporcje dochodowe i majątkowe członków społeczeństwa, edukację czy charakter wzrostu gospodarczego. Nie bez znaczenia jest także jakość tworzonego prawa i instytucji formalnych. Kreowanie zasobów kapitału społecznego leży jednak nie tylko w gestii polityki społeczno-gospodarczej.

Wyniki badań wskazują, że wskazane jest przeniesienie punktu uwagi w kreowaniu zasobów kapitału społecznego z niektórych regionów na rzecz innych. Regionami o niższych zasobach kapitału społecznego okazują się nie kujawsko-pomorskie, warmińsko-mazurskie, lubuskie

czy śląskie, ale regiony Polski południowo-wschodniej. Ale te z kolei mają potencjalną szansę na podniesie zasobów omawianego kapitału, z uwagi na stosunkowo wysoką wiarygodność. Na szczególną uwagę zasługują regiony: świętokrzyski, mazowiecki i łódzki, gdzie potwierdzono wyniki wcześniejszych badań, wskazujących na niskie zasoby tego kapitału. Wielkopolska wydaje się być regionem o najwyższych zasobach kapitału społecznego, na co wskazują zaprezentowane w tej pracy badania, potwierdzające wcześniejsze diagnozy. Przypadek Wielkopolski może stanowić pewien wzorzec, którego dokładniejsze analizy mogłyby być punktem wyjścia do kreowania kapitału społecznego w innych regionach. Jednak pewnym zagrożeniem – na które warto zwrócić uwagę - jest w tym regionie niska wiarygodność wykazana w badaniach eksperymentalnych. W innych regionach odnaleźć można także aspekty warte dalszych, pogłębionych analiz ilościowo-jakościowych dotyczących np. ponadprzeciętnej wiarygodności (kujawsko-pomorskie, warmińsko-mazurskie), zaufania (zachodniopomorskie, podlaskie), współpracy (pomorskie) czy altruizmu i awersji do nierówności (lubuskie, opolskie).

PODSUMOWANIE

Badania moje prowadziłam na polu ekonomii, jednak w wielu miejscach zmuszona byłam podejmować zagadnienia socjologiczne, a nawet kwestie psychologiczne. Nie uznaję tego jednak jako oddalenia się od przedmiotu badań, co można byłoby traktować jako zarzut mojej pracy badawczej, wręcz przeciwnie, sądzę, że jest to naturalna konieczność. Ekonomia w ostatnich dekadach – po długim okresie wyizolowania i abstrahowania od dorobku innych dziedzin i dyscyplin naukowych – zbliża się do nich i z nich czerpie, czego wyrazem jest powstawanie nowych jej nurtów i kierunków badań. Coraz częściej do rozważań ekonomicznych wkraczają problemy norm i wartości, od których przez bardzo długi czas abstrahowano w ekonomii, uznając je za „mało naukowe”. Badania interdyscyplinarne pozwalają lepiej poznać rzeczywistość.

W polskich badaniach nie podjęto jeszcze próby obiektywizacji oceny kapitału społecznego, tj. weryfikacji deklaracji respondentów sondaży, w których pyta się o zaufanie, wiarygodność, stosunek do dóbr wspólnych czy skłonność współpracy. Niniejsza praca ma na celu wypełnienie tej luki, przynajmniej częściowe, z uwagi na zakres przedmiotowy badań i charakterystykę próby badawczej. Zastosowane podejście oparte na pomiarze rezultatów kapitału społecznego, może wnieść nowe argumenty do dyskusji na temat korzyści płynących z kapitału społecznego (w tym korzyści gospodarczych) i dzięki temu – jak stwierdzają C. Trutkowski i S. Mandes ¹¹ „być może nadal nie będziemy w stanie powiedzieć,

¹¹ C. Trutkowski i S. Mandes (2005) *Kapitał społeczny w małych miastach*, Scholar, Warszawa 2005, s. 73.

dlaczego tak się dzieje, ale przynajmniej uzyskamy pozytywny efekt oddziaływania społecznych więzi i dostępnych dzięki nim zasobów”.

Do własnych, oryginalnych osiągnięć naukowych opisanych prac badawczych przedstawionych w monografii zaliczam:

- diagnozę zasobów kapitału społecznego regionów Polski według alternatywnej metody badawczej, niestosowanej dotąd w Polsce oraz ocenę związków poziomu tych zasobów z poziomem rozwoju gospodarczego
- analizę porównawczą z wcześniejszymi badaniami w rozważanym zakresie
- obiektywizację oceny kapitału społecznego uzyskaną dzięki zastosowaniu metody pozwalającej na obserwację zachowań ludzi w wybranych obszarach
- uchwycenie luki intencjonalno-behawioralnej w analizowanych kwestiach: zaufania, współpracy i stosunku do nierówności
- ocenę związków zaufania, współpracy, wiarygodności i awersji do nierówności z sieciowym (strukturalnym) kapitałem społecznym
- zastosowanie w praktyce nowej metody, szczególnie rzadko stosowanej w Polsce, na bardzo dużą skalę, według wiedzy autorów badania, była to największe w świecie badanie¹², w dodatku przeprowadzone za pomocą bardzo trudnej techniki, tzw.: „*pen and paper*”, bez użycia skomputeryzowanego laboratorium, w 16 różnych miejscach, w ciągu zaledwie trzech miesięcy
- zastosowanie interdyscyplinarnego podejścia do rozwiązania problemu – wykorzystanie i połączenie dorobku z zakresu ekonomii, socjologii, psychologii i teorii gier
- systematyzację istniejącego dorobku w przedmiotowym zakresie, a w szczególności:
 - o pojęciu, sposobach interpretacji, typach, rodzajach, perspektywach badawczych kapitału społecznego, w tym o sposobach interpretacji tego kapitału z punktu widzenia ekonomii
 - związkach z ekonomią i innymi dyscyplinami nauki
 - relacjach między pojęciami „kapitał” i „kapitał społeczny”
 - wiedzy o czynnikach kapitału społecznego

¹² Drugą co do wielkości próbę badawczą wykorzystali C. Cadsby i E. Maynes (Cadsby C., Maynes, E. (1998), *Gender and free riding in a threshold public goods game: Experimental evidence*. "Journal of Economic Behavior & Organization, 34(4), pp. 603-620.

- problemach i sposobach pomiaru kapitału społecznego
- rozwoju regionalnym z teoretycznego i empirycznego punktu widzenia oraz roli kapitału społecznego w rozwoju regionalnym

OMÓWIENIE POZOSTAŁYCH OSIĄGNIĘĆ NAUKOWO - BADAWCZYCH

PROBLEMATYKA BADAWCZA

Moja praca naukowo-badawcza, zarówno przed jak i po uzyskaniu stopnia doktora, koncentrowała się głównie na zagadnieniach rozwoju regionalnego, w tym na czynnikach tego rozwoju, nierówności i dysproporcji rozwojowych oraz kwestiach polityki regionalnej ze szczególnym uwzględnieniem polskich regionów.

Przed uzyskaniem stopnia doktora koncentrowałam się na związkach rozwoju regionalnego z rozwojem przedsiębiorczości oraz z bezpośrednimi inwestycjami zagranicznymi (czynniki endo- i egzogeniczne) oraz na kwestii konkurencyjności regionów, której poświęciłam pracę doktorską.

Po obronie pracy doktorskiej, dotyczącej konkurencyjności regionów (2004), zainteresowanie moje wzbudził jeden z czynników konkurencyjności – kapitał społeczny. Wówczas jeszcze był to czynnik słabo rozpoznany w Polsce z punktu widzenia ekonomicznego. O ile w socjologii był on obecny dużo wcześniej, to jako czynnik rozwoju i konkurencyjności dopiero zaczęto go odważniej wskazywać w polskiej literaturze. W pracy doktorskiej był już przedmiotem moich analiz, jednak w niewielkim zakresie. Kapitał społeczny zainteresował mnie jako pewien fenomen, zaintrygowała mnie jego nieuchwytność, ulotność a jednocześnie domniemana siła sprawcza. Podstawowym wyzwaniem z punktu widzenia ekonomii (zresztą nie tylko ekonomii, ale nauki w ogóle) stała się dla mnie próba jego pomiaru i obiektywizacji. Miał to być pierwszy krok na drodze do określenia związków tego kapitału z rozwojem regionalnym. Rzetelna i obiektywna ocena zasobów tego kapitału jest koniecznym tego warunkiem.

Po dokładnym zapoznaniu się z literaturą przedmiotu, zarówno krajową, jak i zagraniczną, obejmującą w dużej mierze publikacje socjologiczne, dokonałam rozpoznania sposobów pomiaru tego kapitału, a następnie zaczęłam sama poszukiwać innych sposobów, gdyż stosowane nie były one dla mnie satysfakcjonujące, zwłaszcza z punktu widzenia przyjętej definicji badawczej. Złożoność problematyki pomiaru kapitału społecznego była przedmiotem kilku moich publikacji, stanowi także jeden z podrozdziałów monografii.

Sceptyczne podejście do istniejących sposobów pomiaru nie wynikało z krytyki istniejących sposobów, ale z dążenia do ich rozwoju i weryfikacji wyników. Efektem tego wątku badawczego są prace:

1. Markowska-Przybyła U. (2011), *Kapitał społeczny – międzynarodowe doświadczenia w problemach pomiaru*, red. T. Borys, Z. Przybyła, t.5, nr 17, *Ekonomia*, s. 154–170;
2. Markowska-Przybyła U. (2011), *The issue of measuring social capital – experience of selected countries*, w: *Regional and local development: capitals and drivers*, red. K. Malik, Politechnika Opolska, Opole, s. 9–29.
3. Markowska-Przybyła U. (2011), *Kapitał społeczny – wybrane problemy pomiaru*. w: *Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych. Współczesne kierunki przemian społeczno-ekonomicznych*, t. 1. *Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego 19*, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław, s. 191-201.
4. Markowska-Przybyła U. (2011), *Social capital – an intangible factor of development*, w: *Economic Development and Management of Regions*, P. Jedlička (red.) Gaudeamus, University of Hradec Králové, s. 194-198.
5. Markowska-Przybyła U. (2012), *Social Capital as an Elusive Factor of Socio-Economic Development*, „*Journal of Leadership, Accountability and Ethics*”, t.9, nr 3, s. 93–103.

Sposoby pomiaru kapitału społecznego w dużej mierze zależą od tego, jak kapitał ten zdefiniujemy. Pojęcie kapitału społecznego nie doczekało się powszechnie akceptowanej definicji, ani spójnej interpretacji. Kategoria ta analizowana jest na różnych poziomach (od jednostkowego, poprzez grupowy na poziomie makro kończąc), w różnych ujęciach (strukturalnym, czyli analizowaniu sieci relacji, normatywnym, tj. jako analiza norm i wartości i behawioralnym, tj. analiza konkretnych przejawów zachowań), w różnych perspektywach teoretycznych (neodurkheimowskiej, ekonomicznej, historyczno-instytucjonalnej). Kapitał społeczny definiuje się wykorzystując podejście pozytywne (unikające wartościowania) oraz normatywne (subiektywne, stosujące wartościowanie), traktowane jest jako dobro jednostkowe, dobro wspólne lub publiczne. Przyjęcie konkretnej definicji implikuje sposób pomiaru, choć ostatecznie badacze (posługujący się metodami ilościowymi) ograniczeni dostępnością danych statystycznych posługują się podobnym zestawem zmiennych, nadając im inne znaczenie przy syntetycznej ocenie zasobów tego kapitału. Dobitnie ujmuje to J. Herbst: istnieje „rozdźwięk pomiędzy wnikliwością dyskusji teoretycznej na temat kapitału społecznego, a słabością empirycznych konceptualizacji

pojęcia w (...) badaniach. Można czasami odnieść wrażenie, że owe dwa pola naukowej refleksji w ogóle się wzajemnie nie przenikają¹³.

Brak powszechnie akceptowanej, wspólnej definicji jest tylko jednym z problemów pomiaru tego zasobu. Źródła tkwią głębiej. Źródłem tego jest złożoność i zawłość problematyki badawczej, a także jej „subtelność”, co powoduje trudności jej uchwycenia tradycyjnymi wskaźnikami. Problem badawczy jest dość złożony, a stosowane mierniki wymagają uproszczeń, co w efekcie może spowodować, że pomiar owego ulotnego zjawiska nie przyniesie rzetelnych rezultatów. Można wręcz zadawać sobie pytanie, czy zjawisko to jest w ogóle mierzalne? Pomiar kapitału społecznego wymaga uwzględniania kontekstu. Interpretacja wyników liczbowych pogłębiona musi zostać analizą jakościową, uzupełniona o kwestie okoliczności, uwarunkowań, w jakich ten kapitał powstawał, uwarunkowań historycznych, kulturowych, politycznych, technicznych czy prawnych. Te same wartości liczbowe zmiennej „kapitał społeczny” mogą mieć zupełnie inne znaczenie dla gospodarki i społeczeństwa w różnych regionach, kulturach, systemach gospodarczych, ustrojach czy okresach historycznych.

Odrębną kwestią są techniki badawcze. Są nimi bardzo często ankieta i wywiad. Metody sondażowe, mimo wielu zalet, są w tym przypadku, według mnie, dość ryzykowne w zastosowaniu do badania kapitału społecznego w używanej powszechnie formie, tj. w formie pytania o zaufanie uogólnione. Do deklaracji ankietowanych zawsze należy odnosić się z pewną rezerwą, nawet wtedy, gdy pytania dotyczą faktów. Jednak w mojej opinii, gdy pytania dotyczą przekonań, norm i wartości metoda sondażowa może przynosić nierzetelne wyniki. Zarzut ten nie odnosi się do pogłębionych badań jakościowych stosowanych jednak głównie w socjologii, nie w ekonomii.

Jeżeli rozbieżności deklaracji w odpowiedzi na pytanie „czy uczestniczył Pan/Pani w poprzednich wyborach” z danymi Państwowej Komisji Wyborczej wynoszą ok. 20 punktów procentowych (co więcej, dane indywidualne są możliwe do sprawdzenia), to jak wygląda zbieżność deklaracji zaufania ze stanem faktycznym? Czy zawłości komunikacji pomiędzy badaczem a badanym nie zniekształcają wyników badań? (czy badany rozumie, o co badacz pyta? czy udzielając odpowiedzi swoje odczucia i przeżycia nazywa tak samo jak badacz? Czy przedmiot pomiaru jest właściwy? czy zaufanie jest faktycznie kluczowym komponentem kapitału społecznego?) Te proste, aczkolwiek bardzo istotne pytania przyświecały mojej dalszej pracy badawczej.

¹³ J. Herbst (2008) *Kraina nieufności: kapitał społeczny, rozwój gospodarczy i sprawność instytucji publicznych w polskiej literaturze akademickiej*, [w:] Szafarze darów europejskich. Kapitał społeczny a realizacja polityki regionalnej w polskich województwach, P. Swianiewicz i in., Scholar, Warszawa, s. 23.

Ekonomiczna perspektywa badań spowodowała, że **przychylam się do ujęcia funkcjonalnego kapitału społecznego**. Ujęcie to traktuje kapitał społeczny jako coś z gruntu korzystnego (podejście normatywne). Alternatywnym jest podejście pozytywne, czyli unikające wartościowania. Kapitał społeczny rozpatruję jako zdolność i chęć współpracy na rzecz dobra wspólnego, wynikająca z podzielanych norm, wartości, przekonań i z istniejących sieci relacji – formalnych i nieformalnych – między członkami społeczeństwa, które powodują, że osiąganie wspólnych celów jest skuteczne i efektywne. Istotna jest zatem skłonność do współpracy, ale taka, która sprzyja osiągnięciu wspólnych celów, a nie każda współpraca. Eliminuję w ten sposób takie przejawy współpracy między ludźmi oraz takie powiązania grupowe, które określa się mianem negatywnego kapitału społecznego. Nie traktuję także występowania sieci jako dowodu na istnienie kapitału społecznego (tym bardziej, że nie do końca jest jasne jakie sieci są korzystne). Istotniejsze są dla mnie efekty jego działania, niż samo istnienie. Istnienie sieci relacji nie jest jeszcze dowodem na mobilizację zasobów w nich zawartych (a zatem nie jest to realny kapitał społeczny, jedynie potencjał, który w dodatku może służyć różnym celom). Przyjęcie ujęcia funkcjonalnego skutkuje także tym, że do pomiaru kapitału społecznego używane są głównie miary rezultatów. Uznałam, że przyjęcie ujęcia funkcjonalnego pozwoli jednoznacznie wykorzystać kapitał społeczny w dalszych analizach związku z poziomem i rozwojem gospodarczym. Zmienna „kapitał społeczny”, będąca stymulantą w tym przypadku, pozwala na takie analizy. Podobne podejście w pracy opublikowanej w 2016 zastosowali E. Ambroziak, P. Starosta i J. Sztudynger¹⁴. Uznali oni, że pierwotną częścią kapitału społecznego jest kapitał współpracy, a świadczyć o nim ma nie tylko zaufanie, ale także uczciwość i skłonność do niesienia pomocy innym.

Jestem świadoma zarzutów kierowanych pod adresem stosowania tego ujęcia i opisałam je szeroko w pracy *Zastosowanie ujęcia funkcjonalnego do oceny zasobów kapitału społecznego w Polsce*¹⁵. Nie bez zarzutów jest także jednak i drugie stanowisko, czyli podejście pozytywne.

W związku z powyższym w swoich badaniach podążam za definicjami Jamesa Colemana i Roberta Putnama. J. Colemana uważał, że kapitał społeczny „jest zdefiniowany przez swoją funkcję. [...] Podobnie do innych form kapitału, kapitał społeczny charakteryzuje się produktywnością, umożliwiając osiągnięcie pewnych celów, które byłyby nieosiągalne pod jego nieobecność”¹⁶. Podobnie Robert Putnam uważał, że kapitał społeczny „odnosi się (...)

¹⁴ E. Ambroziak, P. Starosta, J. Sztudynger (2016) *Zaufanie, skłonność do pomocy i uczciwość a wzrost gospodarczy w Europie*, „*Ekonomista*”, nr 5, s. 647–671.

¹⁵ U. Markowska-Przybyła (2015) *Zastosowanie ujęcia funkcjonalnego do oceny zasobów kapitału społecznego w Polsce*, „*Ekonomista*”, nr 5.

¹⁶ J. S. Coleman (1990) *Foundations of Social Theory*, Harvard University Press, Cambridge, MA, p. 302.

do takich cech społeczeństwa jak zaufanie, normy i powiązania, które mogą zwiększyć sprawność społeczeństwa, ułatwiając skoordynowane działania”¹⁷.

Przyjęcie opisanej perspektywy badawczej oraz definicji powoduje, że nie utożsamiam kapitału społecznego tylko z zaufaniem uogólnionym, jak czyni to wielu badaczy, szczególnie w badaniach empirycznych. Zaufanie uznaję jako jeden z elementów sprzyjających rozwojowi zasobów kapitału społecznego, jednak nie uznaję go za czynnik wystarczający, a w pewnych sytuacjach nawet nie za czynnik niezbędny. Istotne są dla mnie jednocześnie występowanie innych przejawów współpracy na rzecz dobra wspólnego, respektowanie norm i wartości. Przychylam się do stwierdzenia P. Sztompki, że „różne formy zaufania i nieufności (...) tworzą skomplikowany bilans funkcjonalności i dysfunkcjonalności, zarówno dla całego społeczeństwa, jak i jego członków”¹⁸. Nie każde zaufanie jest pozytywne, a nieufność może pełnić pozytywne funkcje, np. racjonalna nieufność wobec niegodnych zaufania. Gdy zaufanie i nieufność są ugruntowane epistemologicznie, wtedy są funkcjonalne. J. Kochanowicz¹⁹ zauważa, że zaufanie jest jedynie jednym z wymiarów współpracy. Innymi, ściśle związanymi, jednak odrębnymi wymiarami są społeczne umiejętności do pracy i funkcjonowania w ramach danej organizacji społecznej. Podobnie twierdzą Hardin i Cook z zespołem. Według Hardina²⁰ współpraca jest nawet możliwa w przypadku braku zaufania z uwagi na różnorodność narzędzi społecznych takich jak normy czy instytucje. Umożliwiają ją także normy prawne, nieformalne sposoby kontroli społecznej, zasady moralne, religia czy społeczne normy współpracy i odpowiedzialności²¹.

Drugim ważnym założeniem mojej pracy badawczej było wnioskowanie na podstawie zastosowania innych metod badawczych niż metody sondażowe.

Pierwszym badaniem przeprowadzonym przeze mnie w tym kierunku było badanie aktywności lokalnej mieszkańców Polski w 2011 w szeroko rozpropagowanym konkursie jednej z firm kosmetycznych. Uznałam, że aktywność mieszkańców wyrażająca się ich zaangażowaniem w tworzenie dobra wspólnego, które możemy obserwować, w skali całego kraju, z możliwością określenia dokładnej lokalizacji (z dokładnością do miejscowości) jest dobrym źródłem danych o efektach kapitału społecznego w wymiarze przestrzennym.

¹⁷ R. D. Putnam (1995) *Demokracja w działaniu: Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Wydawnictwo Znak, Kraków, s. 258.

¹⁸ P. Sztompka (2002) *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Wydawnictwo Znak, Kraków s. 321.

¹⁹ J. Kochanowicz (2004) *Trust, confidence, and social capital in Poland: a historical perspective*, [w:] *Trust and Democratic Transition in Post-Communist Europe*, I. Markova (red.), OUP/British Academy, New York, s. 68.

²⁰ R. Hardin (2009) *Zaufanie*, Wydawnictwo Sic!, Warszawa, s. 88.

²¹ K. S. Cook, R. Hardin, M. Levi (2005) *Cooperation Without Trust?*, Russell Sage Foundation, pp. 83–97.

Wyniki badania opublikowane zostały w pracy: **Zastosowanie ujęcia funkcjonalnego do oceny zasobów kapitału społecznego w Polsce**²².

Przeprowadzona analiza przestrzenna wskazuje, że pod względem rezultatów kapitału społecznego, statystycznie istotnie różnią się między sobą tereny silnie zurbanizowane oraz reszta obszaru Polski, gdzie zaangażowanie to było znacznie silniejsze. Statystycznie istotnie różnią się między sobą także obszary dawnego zaboru rosyjskiego (niska aktywność, mniejsze zaangażowanie wspólnot lokalnych) oraz ziem zachodnich i północnych (największe zaangażowanie i skuteczność osiągania celów grupowych). Różnice pomiędzy pozostałymi historycznymi regionami Polski, chociaż istnieją, nie są istotne statystycznie. Wyniki analizy wariancji wskazują jednak, że województwa nie różnią się statystycznie istotnie ze względu na średnie wyniki z gmin. Różnice te nie są także istotne statystycznie dla podregionów.

Z zaangażowaniem lokalnych społeczności na rzecz tworzenia wspólnego dobra (głosy w konkursie, dane agregowane na poziomie podregionów) pozytywnie skorelowane jest istnienie sieci powiązań międzyludzkich, tj. liczba zespołów artystycznych, klubów sportowych i ich członków, ujemnie natomiast skorelowane jest z istnieniem sieci bardziej sformalizowanych, zlokalizowanych głównie na obszarach miejskich – fundacji, stowarzyszeń i organizacji pozarządowych. Analiza wskazała, że istniejące, zaobserwowane zaangażowanie było dodatnio, istotnie statystycznie skorelowane z wartościami miary zaangażowania stosowanego w badaniu „Diagnoza Społeczna”, choć siła tej korelacji nie jest wysoka (0,328).

Wartości zastosowanej miary efektów kapitału społecznego były negatywnie, istotnie statystycznie skorelowane z wartościami zmiennych charakteryzujących aspekt normatywny pomostowego kapitału społecznego: frekwencją wyborczą w wyborach do sejmu i w wyborach prezydenckich, zapatrywaniami na temat troski o dobro wspólne (odpowiedzi na pytania: jak bardzo obchodzi Pana/Panią ...). Zaobserwowane zaangażowanie nie było istotnie skorelowane z wartościami powszechnie stosowanej miary: zaufanie uogólnione.

Innym badaniem, które przeprowadziłam zgodnie z przyjętymi założeniami było badanie wiarygodności. Uznając wiarygodność (odpowiedzialność) za kluczowe źródło zaufania, analizowałam oceny sprzedawców wystawione im przez kontrahentów w popularnym serwisie aukcyjnym. Możliwość ustalenia lokalizacji sprzedawców do poziomu regionu pozwoliła na ocenę zróżnicowania średniego poziomu wiarygodności w tym układzie. Wyniki badań opublikowano w pracy: **Odpowiedzialność sprzedawców jako wskaźnik kapitału**

²² U. Markowska-Przybyła (2015) *Zastosowanie ujęcia funkcjonalnego do oceny zasobów kapitału społecznego w Polsce...*, op. cit.

*społecznego regionów Polski*²³. Wyniki badań wskazują, że wiarygodność jest wyższa we wschodnich i południowo-wschodnich regionach kraju, jednak – podobnie jak w przypadku badań nad zaangażowaniem – zróżnicowanie regionów pod tym względem jest słabe, a różnice nie są istotne statystycznie. Poziom wiarygodności jest natomiast dodatnio, istotnie statystycznie skorelowany z poziomem frekwencji wyborczej w wyborach samorządowych i prezydenckich, jednak ujemnie z zaufaniem do rządu (badania z III – IV 2009).

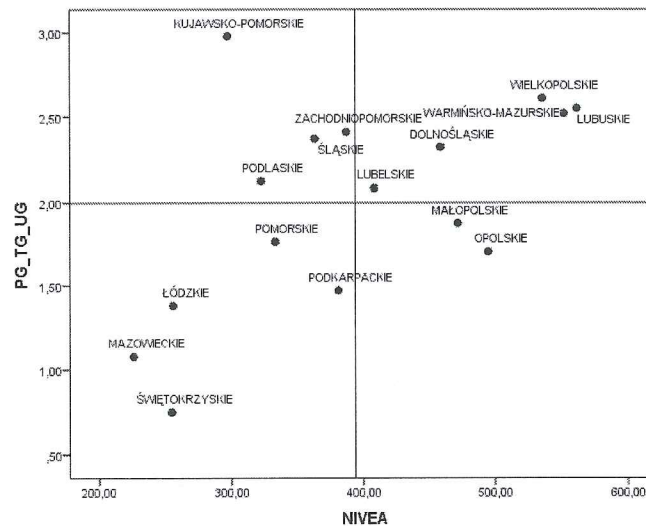
W innej pracy zatytułowanej *Crowdfunding as a Symptom of Social Capital – an Example of Italy and Poland*²⁴, razem z Lucą Manfredim, praktykiem, pracownikiem włoskiej administracji państwowej, wskazywaliśmy na konieczność uwzględniania w procesach pomiaru kapitału społecznego zmian społecznych jakie nastąpiły w ostatnich latach. Wskazujemy w nim, że zadaniem badaczy kapitału społecznego jest ciągle poszukiwanie miar kapitału społecznego oddających jego istotę, odpowiadających specyfice czasów, uwzględniających uwarunkowania społeczne, przestrzenne, kulturowe, prawne a nawet techniczne. Jako przykład takiego nowego zjawiska, które współcześnie można wykorzystać do szacowania kapitału społecznego przedstawiam *crowdfunding*, czyli finansowanie społecznościowe, który jest efektem istnienia wirtualnych społeczności. *Crowdfunding* pokazuje nie tylko istnienie sieci społecznościowych, nieuchwytnie w klasycznych systemach ewidencjonowania danych (np. GUS). *Crowdfunding* jest przejawem dostępu do zasobów dzięki tym sieciom, co jest sednem kapitału społecznego. W dodatku niektóre cele zbiórek *crowdfundingu* mają charakter społecznościowy, są przejawem zaangażowania społeczności na rzecz wspólnych celów i przejawem podzielanych norm i wartości. *Crowdfunding* jest dla mnie przykładem podążania za zmianami uwarunkowań społecznych i technicznych. Bez uwzględniania tych procesów w miernikach kapitału społecznego nie może być mowy o obiektywnym pomiarze kapitału społecznego. Mierzenie liczby stowarzyszeń, kół sportowych, organizacji przyparafialnych, a nieuwzględnianie nowych form zbiorowości wypacza obraz rzeczywistości. To tak jakby mierzyć ciągle poziom życia ludności w XXI w. liczbą kolorowych odbiorników na 1000 mieszkańców.

Badania oparte na obserwacji rezultatów kapitału społecznego na poziomie regionów prowadzone przez mnie wydają się korelować, co może być traktowane jako potwierdzenie ich wiarygodności. Istnieje dość silna korelacja pomiędzy wartościami regionalnych

²³ U. Markowska-Przybyła (2015) *Odpowiedzialność sprzedawców jako wskaźnik kapitału społecznego regionów Polski*, [w:] *Zrównoważony rozwój organizacji - aspekty społeczne*, T. Borys, T. Brzozowski, S. Zaremba-Warnke (red.), Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.

²⁴ U. Markowska-Przybyła, L. Manfredi (2014) *Crowdfunding as a Symptom of Social Capital – an Example of Italy and Poland*, [w:] *Problems of Economic Policy of the Central and Eastern Europe Countries: Macroeconomic and Regional Aspects*, W. Kosiedowski, A. Ignasiak-Szulc (red.), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika, Toruń.

przekazów w grach a zaangażowaniem mieszkańców w konkursie NIVEA²⁵. Współczynnik korelacji wynosi 0,561* i jest istotny statystycznie (po wyeliminowaniu odstającego województwa kujawsko-pomorskiego wzrasta on do 0,755**, por. rysunek 2).

RYСУNEK 2: ŚREDNIE REGIONALNYCH PRZEKAZÓW Z GIER A ZAANGAŻOWANIE W KONKURSIE NIVEA (GŁOSY NA 1000 MIESZKAŃCÓW)

Źródło: opracowanie własne

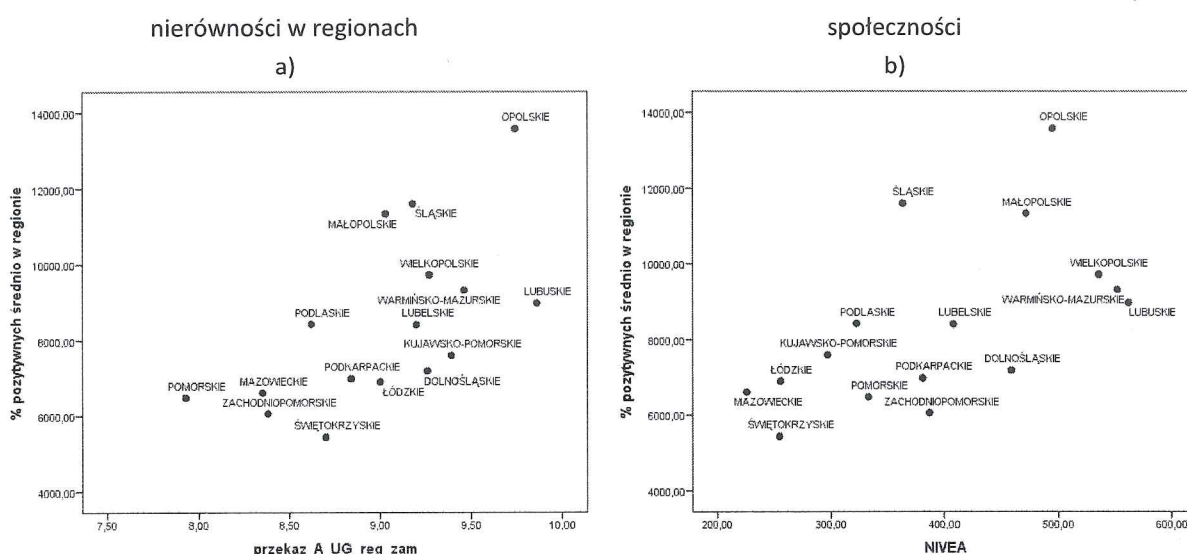
Silne zależności występują także pomiędzy wynikami badań nad wiarygodnością sprzedawców²⁶ a przekazami graczy w eksperymencie oraz z wynikami konkursu NIVEA. Wysoki stopień wiarygodności sprzedawców (średnia regionalna) koreluje z poziomem współpracy lokalnych społeczności ($r=0,638$, $p=0,01$) oraz z wysokimi przekazami w grze ultimatum, świadczącymi o altruizmie i niechęci do niesprawiedliwych nierówności ($r=0,691$, $p=0,01$, por. rys. 3).

Wiarygodność sprzedawców a altruizm i niechęć do

Wiarygodność sprzedawców a współpraca lokalnych

²⁵ U. Markowska-Przybyła (2015) *Zastosowanie ujęcia funkcjonalnego do oceny zasobów kapitału społecznego w Polsce...*, op. cit.

²⁶ U. Markowska-Przybyła (2015) *Odpowiedzialność sprzedawców jako wskaźnik kapitału społecznego regionów Polski*, op. cit.

RYСУNEK 3: WIARYGODNOŚĆ SPRZEDAWCÓW A ALTRUIZM I AWERSJA DO NIERÓWNOŚCI (A) ORAZ ZAANGAŻOWANIE W KONKURSIE NIVEA (GŁOSY NA 1000 MIESZKAŃCÓW) (B)

Źródło: opracowanie własne

Wyniki badań eksperymentalnych korelują także z rozkładem przestrzennym preferencji politycznych, co może wskazywać na historyczne uwarunkowania zróżnicowania zasobów kapitału społecznego. Badania wskazują, że preferencje polityczne są związane z podziałami wynikającymi z granic reliktowych²⁷. Silna korelacja z wynikami wyborów prezydenckich może wskazywać na istniejący kontekst historyczny i kulturowy kapitału społecznego w Polsce. Analizy te wskazują, że istnieje znaczna, istotna statystycznie korelacja pomiędzy obserwowanym zaufaniem (tj. przekazem gracza A w grze zaufanie), a udziałem głosów oddanych na Bronisława Komorowskiego w II turze wyborów w 2015 r. ($r=0,54$, korelacja istotna na poziomie 0,05). Widoczny jest podział pomiędzy północno-zachodnią Polskę a południowo-wschodnią.

Równoległe z badaniami dotyczącymi oceny zasobów kapitału społecznego prowadziłam badania dotyczące **zróżnicowania poziomu rozwoju gospodarczego regionów Polski i konwergencji realnej, a także polityki regionalnej**. Tematykę tę podniosłam w jednym z rozdziałów opisaną wcześniej monografii. Wyrazem tego są także opublikowane prace:

²⁷ M. Kowalski (2004) *Regionalne zróżnicowanie zachowań wyborczych Polaków w latach 1989-2001*, [w:] *Przestrzeń w zarządzaniu rozwojem regionalnym i lokalnym*. T. Markowski (red.), Biuletyn KPZK PAN t. 211, Warszawa, s. 407–430; R. Szul (2003) *Wpływ uwarunkowań historycznych na zachowania wyborcze. Refleksje nad geografiami wyborczą Polski i Hiszpanii*, [w:] *Przestrzeń wyborcza Polski*, M. Kowalski (red.), PTG, Warszawa; P. Śleszyński (2010) *Wybory do Parlamentu Europejskiego 2009. Uwarunkowania zachowań wyborczych i tendencje zmian*, „Samorząd Terytorialny”, nr 3; T. Zarycki (2015) *The electoral geography of Poland: between stable spatial structures and their changing interpretations.*, „Erdkunde”, t. 69, no 2, pp. 107–124.

AA

1. Markowska-Przybyła U. (2006), *Diagnoza polskich obszarów przygranicznych na pograniczu polsko-niemieckim*, w: Kierunki transformacji społeczno-ekonomicznej przestrzeni Polski za szczególnym uwzględnieniem obszarów metropolitalnych, Zeszyt naukowy nr 2, AE we Wrocławiu, Wydawnictwo Katedry Gospodarki Przestrzennej i Administracji Samorządowej, Wrocław, s. 64-72.
2. Markowska-Przybyła U. (2006), *Przekształcenia struktury rodzajowej w Polsce w latach 2000-2003 – ocena efektywności*. „Gospodarka Przestrzenna” nr IX, Wrocław, s. 14-20.
3. Markowska-Przybyła U. (2006), *Relacja centrum-region w Polsce w latach 2000 i 2003*, w: Współczesne problemy polityki ekonomicznej, „Biblioteka Regionalisty” nr 5 (3/2006), zeszyt 2, Wrocław: AE, s. 7-11.
4. Markowska-Przybyła U. (2006), *The gross domestic product per capita in Euroregion Neisse in 1995-2002*, w: Prace Naukowe Akademickiego Centrum Koordynacyjnego w Euroregionie Nysa nr XII/2006, Liberec, s. 146-153.
5. Markowska-Przybyła U. (2006), *Polityka przestrzenna a współczesna polityka regionalna – zarys problemu*. „Gospodarka a Środowisko” nr 5, PN AE we Wrocławiu nr 1115, Wrocław, s. 226-237.
6. Markowska-Przybyła U. (2006), *Spójność i konkurencyjność regionów w Polsce w latach 2000-2002*, „Ekonomia i Międzynarodowe Stosunki Gospodarcze nr 13” M. Klamut (red.), Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 1127, Wrocław, s. 134-151.
7. Markowska-Przybyła U. (2006), *Tendencje do zmian przestrzennych dysproporcji rozwojowych w wybranych regionach Polski w latach 1999-2002*, w: Współczesne problemy polityki ekonomicznej, Korenik S., Wilk K. (red.), Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 1129, Wrocław, s. 54-62.
8. Markowska-Przybyła U. (2007), *Cele polskiej polityki rozwoju regionalnego a obecny stan zróżnicowania przestrzeni*. „Gospodarka a Środowisko nr 7” PN AE we Wrocławiu nr 1185, Wrocław, s. 143-150.
9. Markowska-Przybyła U. (2008), *Zmiany wewnątrzregionalnych dysproporcji rozwojowych w wybranych województwach w latach 1999-2005*. „Gospodarka Przestrzenna” nr XI, Wrocław, s. 189-197.
10. Markowska-Przybyła U. (2008), *Spójność gospodarcza Polski a współczesna polityka regionalna*, w: Współczesne problemy polityki ekonomicznej, S. Korenik, Z. Przybyła (red.), Jelenia Góra, JAREMEN Press, s. 208-218.
11. Markowska-Przybyła U. (2008), *Zmiany przestrzennych dysproporcji rozwojowych a przekształcenia struktury sektorowej w Polsce w latach 2000-2005*, w: Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych, D. Ilnicki i K. Janc (red.), Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, s. 155-167.
12. Markowska-Przybyła U. (2009), *Rozwój i nierówności rozwojowe - pojęcia i wzajemne zależności między zjawiskami*, „Ekonomia 5 - Gospodarka a Środowisko”, T. Borys i B. Fiedor (red.), t.79, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, s. 82-94.
13. Markowska-Przybyła U. (2009), *Duże miasta w nowej nomenklaturze jednostek terytorialnych*. „Gospodarka Przestrzenna” nr XII, t. I, Stowarzyszenie na Rzecz Promocji Dolnego Śląska, Wrocław, s. 229-238.
14. Markowska-Przybyła U. (2010), *Konwergencja regionalna w Polsce w latach 1999-2007*, „Gospodarka Narodowa”, nr 11-12, s. 86-110.
15. Markowska-Przybyła U. (2011), *Integracja a konwergencja realna. Konwergencja regionalna w Polsce według klasycznych i alternatywnych metod badań*, „Ekonomia”, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, t.16, nr 211, s. 77-96.
16. Markowska-Przybyła U. (2013), *Nierówności społeczne a kapitał społeczny i rozwój zrównoważony - ujęcie teoretyczne*, „Handel Wewnętrzny”, t. II, nr 6, s. 170-181.

W omawianym wątku odnosiłam się do kwestii zróżnicowania zarówno na gruncie teoretycznym, gdzie rozpatrywałam kwestie terminologiczne i zależności między pojęciami rozwoju, dysproporcji, nierówności i polaryzacji oraz przedstawiałam propozycję systematyki pojęć, jak i na gruncie empirycznym, gdzie badałam poziom nierówności rozwojowych, tendencje zmian, przemiany struktur a także konwergencję realną mierzoną zarówno klasycznymi jak i alternatywnymi metodami. Szczególnie cenię sobie tu publikację w czasopiśmie „Gospodarka Narodowa”. Analizowałam przede wszystkim zmiany poziomu rozwoju polskich regionów, zarówno w wymiarze międzyregionalnym, jak i wewnątrzregionalnym, ale przedmiotem moich badań były także badania o wymiarze międzynarodowym – obszarów z pogranicza polsko-czesko-niemieckiego. Podnosiłam także kwestie metodologiczne związane z wprowadzeniem zmian z nomenklaturze jednostek terytorialnych i ich konsekwencji dla możliwości analizy. Rozwój traktowałam także szerzej i odnosiłam się do zależności nierówności rozwojowych z rozwojem zrównoważonym, wskazując w tym miejsce kapitału społecznego.

Jak wynika z przeprowadzanych badań w Polsce od czasu powstania nowych 16 regionów nastąpił wzrost różnic międzyregionalnych w rozwoju społeczno-gospodarczym, z jednoczesną poprawą sytuacji regionów najzamożniejszych i pogorszeniem sytuacji regionów najuboższych. Postępujący wzrost zróżnicowania międzyregionalnego nie miał charakteru jednostajnego. W okresie tym następowały wzrosty i spadki poziomu zróżnicowania, co związane było m. in. z cyklem koniunkturalnym. W okresach spowolnienia gospodarczego obserwowany był także spadek różnic międzyregionalnych w poziomie rozwoju gospodarczego, zaś w okresie ożywienia różnice te wzrastały.

Największe wewnątrzregionalne różnice rozwojowe (relacji centrum-peryferia) są w województwie wielkopolskim i mazowieckim – PKB na 1 mieszkańca w tych regionach to ponad 180% średniej dla województwa. Nieco tylko mniejsze w województwie małopolskim (172-175%). W przypadku Wielkopolski stosunkowo wysoki jest także PKB *per capita* obszaru otaczającego stolicę regionu (ok. 110 % średniej regionu), odmiennie w przypadku województwa mazowieckiego i małopolskiego. Najmniejsza koncentracja obserwowana jest w województwie łódzkim, w pozostałych trzech przypadkach – Wrocławia, Trójmiasta i Szczecina koncentracja ta jest na zbliżonym poziomie (140-150% średniej dla regionu). W przypadku Wrocławia i Szczecina obserwuje się spadek wartości PKB *per capita* w centrum na rzecz wzrostu tego wskaźnika w podregionach przyległych – procesy rozwojowe „przenoszą” się na obrzeża. O rozprzestrzenianiu się rozwoju z centrum w kierunku zewnętrznym możemy mówić w przypadku Małopolski – nastąpił tu wzrost PKB na mieszkańca zarówno centrum jak i w otaczającym to centrum podregionie krakowskim.

Regionalne zróżnicowanie rozwoju w Polsce wzrosło w okresie od 1999 r. Nie obserwuje się jednak konwergencji regionalnej, a raczej proces odwrotny, choć nie można jednak – na podstawie dostępnych danych – stwierdzić, że zachodzi w tym wypadku dywergencja. W wielu przypadkach na poziomie międzyregionalnym jak i wewnątrzregionalnym dochodzi do polaryzacji rozwoju.

Naturalnym połączeniem obu nurtów badań jest **analiza związków kapitału społecznego z rozwojem regionalnym**. Były to zarówno ujęcia teoretyczne jak i empiryczne. Główne ujęcie empiryczne ma miejsce w prezentowanej monografii, której jeden z rozdziałów poświęciłam związkom z rozwojem gospodarczym. Badania prowadzone w oparciu o wyniki badań eksperymentalnych nie wskazują na bezpośrednie związki z rozwojem gospodarczym mierzonym wartością PKB *per capita*. Związane są z nim pośrednio, gdyż widoczne są związki (na poziomie danych agregowanych regionalnie) kapitału społecznego z wydajnością pracy i łączną produktywnością czynników produkcji (TFP). Efektem przeprowadzanych badań w tym wątku są także następujące prace:

1. Markowska-Przybyła U. (2007), *Przestrzenne zróżnicowanie kapitału społecznego w Polsce a procesy wzrostu i konkurencyjności województw*, w: Szanse rozwoju regionów. Uwarunkowania społeczne, ekonomiczne i środowiskowe, K. Heffner i K. Malik (red.), Regional Studies Association, Wydział Zarządzania i Inżynierii Produkcji Politechniki Opolskiej, Opole, s. 225–233.
2. Markowska-Przybyła U. (2010), *Kapitał społeczny jako czynnik rozwoju regionalnego*, w: Kapitał ludzki w procesie przemian Europy Środkowej i Wschodniej. Aspekty makroekonomiczne i regionalne, W. Kosiedowski (red.), Dom Organizatora TNOiK, Toruń, s. 75–86.
3. Markowska-Przybyła U. (2012), *Kapitał społeczny w rozwoju regionalnym i lokalnym*, w: Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 243, Wrocław, s. 212.
4. Markowska-Przybyła U. (2014), *Kapitał społeczny a wzrost i rozwój gospodarczy – wybrane aspekty teoretyczne*, w: Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 339, Wrocław, s. 108–120.

Kontynuacją badań była realizacja, opisanego wcześniej, projektu badawczego wspólnie z Davidem Ramseyem. Oprócz opisanych wcześniej wyników badań, zawartych w monografii (przedstawianej jako osiągnięcia wynikające z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki) projekt przyniósł także inne efekty, w postaci wspólnych opracowań, wniosków i inspiracji do dalszych badań. Opracowania te są oryginalnymi opracowaniami z pogranicza ekonomii i socjologii, odrębnymi od tematyki prezentowanej w monografii. Stanowią także zaczątek dalszej współpracy międzynarodowej na tym tle, z uwagi na skalę badania i możliwości porównań międzynarodowych.

Artykuły powstały we współautorstwie (od etapu projektowania badań do opracowania wyników działaliśmy w tej kwestii wspólnie). Część opracowań powstała z mojej inicjatywy, część z inicjatywy Davida Ramseya, który analizował wyniki naszych badań z innego punktu widzenia z racji swoich zainteresowań badawczych.

Z mojej inicjatywy powstały:

1. Markowska-Przybyła, U., Ramsey, D. M. (2016), *Zaufanie jako miara kapitału społecznego – dane deklarowane a obserwowane*, Studia i Prace WNEiZ US nr 44/2, Szczecin, s. 223-236.
2. Markowska-Przybyła U., Ramsey D. (2016), *Identyfikacja kapitału społecznego – sieci relacji a zaufanie*, „Organizacja społeczna w strukturach sieci, w: Doświadczenia i perspektywy rozwoju w Europie Środkowej i Wschodniej”, A. Betlej, S. Partycki, M. Parzyszek (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin, s. 47-58.
3. Markowska-Przybyła U., Ramsey D. (2017), *Poziom zaufania i wiarygodność polskich studentów na tle międzynarodowym*, „Ruch Prawniczy, Socjologiczny i Ekonomiczny” nr 79(2), s. 199-213.
4. Markowska-Przybyła U., Ramsey D. (2017), *Kapitał społeczny a wielkość jednostki osadniczej w świetle badań eksperymentalnych*, w: Teoria i praktyka rozwoju obszarów funkcjonalnych, T. Kudłacz, P. Brańka (red.), Studia KPZK PAN t. CLXXIV, Warszawa, s. 218-226.
5. Markowska-Przybyła U., Ramsey D., Potocki J. (2017), *Przestrzenny wymiar zróżnicowania kapitału społecznego w Polsce w świetle badań eksperymentalnych*, „Studia Regionalne i Lokalne”, nr 4(70), s. 63-83.
6. Markowska-Przybyła U., Ramsey D. (2017), *Kapitał społeczny Polski – porównanie międzynarodowe z wykorzystaniem wyników badań eksperymentalnych*, „Przegląd Socjologiczny” LXVI (2), s. 9-36.
7. Markowska-Przybyła U., Ramsey D. (2017), *Identyfikacja i pomiar kapitału społecznego polskich studentów - sieci relacji a współpraca*, Prace Naukowe UE we Wrocławiu „Społeczne gospodarowanie” nr 492, s. 37-48.
8. Markowska-Przybyła U., Ramsey D. (złożone do redakcji, przyjęte przez sekretarza), *Attitudes to income inequality as an element of social capital*, „Argumenta Oeconomica”.
9. Markowska-Przybyła U., Ramsey D. (złożone do redakcji, przyjęte przez sekretarza), *Metoda eksperymentu ekonomicznego w szacowaniu kapitału społecznego – wady, zalety, możliwości stosowania*, „Społeczeństwo i Ekonomia”.
10. Markowska-Przybyła U., Ramsey D. (złożone do redakcji), *Gender as a factor determining declarations to cooperate and cooperative behaviour among Polish students* „Economics and Sociology”

David Ramsey jest inicjatorem następujących prac:

11. Markowska-Przybyła U., Ramsey D. (2014), *A game theoretical study of generalised trust and reciprocation in Poland: I. Theory and experimental design*, „Operations Research and Decisions” no 3, pp. 59-77.
12. Markowska-Przybyła U., Ramsey D., (2015), *A game theoretical study of generalised trust and reciprocation in Poland: II. A description of the study group*, „Operations Research and Decisions”, no 2, pp. 51-73.

13. Markowska-Przybyła, U., Ramsey, D. (2015), *Social Capital and Polish Students' Behaviour in Experimental Games Designed to Illustrate Cooperation*, "Economics and Sociology", Vol. 8, No 4, pp. 191-206.
14. Markowska-Przybyła U., Ramsey D. (2016), *Norms of reciprocity exhibited by Polish students in the trust game: experimental results*. "Acta Universitatis Lodzianae. Folia Oeconomica" 4 (323), pp. 5-20.
15. Markowska-Przybyła U., Ramsey D. (2016), *The association between social capital and membership of organisations amongst Polish students*, "Economics and Sociology", Vol. 9 No 4, pp. 305-321
16. Markowska-Przybyła, U., Ramsey, D. (2017), *Norms of Equality and the Gap between Attitudes and Behaviour amongst Polish Students: An Experimental Study*. "Economics and Sociology" 10(3).

W wymienionych pracach przedstawiliśmy szczegółowo zakres naszych badań, próbę badawczą, zastosowaną technikę (prace 11, 12) oraz analizowaliśmy w szczególności:

- **zagadnienia luki intencjonalno-behawioralnej w kwestiach zaufania, współpracy i niechęci do niesprawiedliwego podziału** (prace 1, 4, 5, 7, 8, 10, 13, 16), którą analizowano w różnych układach – dla danych indywidualnych i agregowanych wg różnych czynników (np.: region, wielkość jednostki osadniczej, płeć, region historyczny, tereny wiejskie – miejskie - metropolie) - Wnioski z badań wskazują, że istnieją znaczna luka intencjonalno-behawioralna pomiędzy tym, co deklarowane, a tym co obserwowane. Bardzo rzadko dane z obu źródeł są ze sobą istotnie skorelowane, a jeśli ta korelacja występuje – ma niewielką siłę. Dane bywają także skorelowane ujemnie.
- **sieci relacji międzyludzkich i ich związki z obserwowanym zaufaniem, współpracą, wiarygodnością i awersją do niesprawiedliwości** oraz innymi elementami kapitału społecznego (prace 2, 7, 8, 15) - Uczestnictwo w sieciach relacji ma w pewnych dziedzinach związek z zachowaniem studentów. W porównaniu z osobami, które nie należą do żadnej organizacji – osoby deklarujące uczestnictwo w nich wyrażają wyższy poziom zaufania, są bardziej zainteresowane sprawami lokalnymi, regionalnymi i krajowymi, a także mniej skłonne do reakcji na osobistą krzywdę, deklarują większą skłonność do reakcji na niszczenie mienia publicznego. Te cechy zmieniają się jednak w zależności od typu organizacji w jakiej uczestniczy badany, np.: członkowie organizacji politycznych i sportowych mają skłonność do rywalizacji. Zależności pomiędzy zachowaniem w grach eksperymentalnych a członkostwem w organizacjach są ogólnie słabe, choć sugerują, że członkowie organizacji są bardziej skłonni do kooperacji.

Badania wskazały także na wiele odstępstw od wcześniejszych ustaleń. Jednym z nich jest to, że obserwowane zaufanie należało do jednego z wyższych w organizacjach typu wiążącego. Zaufanie obserwowane osób uczestniczących w organizacjach typu pomostowego było niższe niż osób, które w ogóle nie uczestniczą w jakiegokolwiek organizacji. Nie potwierdza się zatem wniosek, że kapitałowi wiążącemu towarzyszy

nieufność, a sieciom kapitału pomostowego - zaufanie. Ponadto badania wskazują, że aktywne uczestnictwo w organizacjach formalnych jest związane z większą obserwowaną współpracą (zwłaszcza wśród mężczyzn). Osoby należące do organizacji typu wiążącego przekazywały w grze „dobro publiczne” niemal tyle samo, co osoby należące do organizacji typu pomostowego. Trudno zatem o stwierdzenie, że wiążący kapitał społeczny ma związek z mniejszą współpracą, a pomostowy z większą.

- **poziom zaufania, współpracy, wiarygodności, altruizmu i niechęci do niesprawiedliwego podziału polskich studentów na tle międzynarodowym** (prace nr 3, 6,7)

Porównanie wyników gry „zaufanie” z danymi z innych badań wykorzystujących tę metodę wskazuje na niski stopień zaufania polskich studentów na tle studentów innych narodowości. Jednak pogłębione badania (metaanaliza) nie wskazują na to, by różnice te były istotne statystycznie w porównaniu do państw Europy zachodniej, zwłaszcza w kwestii wiarygodności.

Porównanie wyników eksperymentów przeprowadzanych w różnych krajach wskazuje, że niski poziom zaufania uogólnionego Polaków wyrażany deklaracyjnie potwierdza się w obserwowanym zachowaniu w grze „zaufanie” (choć niższy nieistotnie statystycznie). Nie towarzyszy temu jednak relatywnie niski – w kontekście innych badań – poziom współpracy zidentyfikowany w grze „dobro publiczne”. Polscy studenci wykazują wysoki poziom współpracy, co świadczy pozytywnie o ich kapitale społecznym. Badanie przeprowadzone przez autorów wydaje się wskazywać na relatywnie wysoki poziom kooperacji polskich graczy. W większości analizowanych zagranicznych gier badani wnosili najczęściej 40-60% posiadanej kwoty. Wkłady powyżej 60% należały do rzadkości. Przeciętny przekaz do wspólnej puli polskich graczy wyniósł 59,8%.

Propozycje złożone przez polskich graczy w grze Ultimatum były stosunkowo wysokie w porównaniu z innymi badaniami (średnio 45,16%). Wyższe zaobserwowano jedynie w krajach Ameryki Południowej i Azji. W krajach Europy zachodniej propozycje te zawierały się w przedziale 26,7-43,8%. W grupie państw Europy centralnej (bez Polski): 36,95-44,33%. Świadczy to o stosunkowo wysokim altruizmie i awersji do niesprawiedliwego podziału polskich graczy.

- **historyczne oraz terytorialne uwarunkowania różnic w poziomie kapitału społecznego polskich studentów** (prace nr 4, 5)

Badane regiony historyczne (wg granic byłych zaborów) okazały się słabo zróżnicowane ze względu na poziom kapitału społecznego mierzony wynikami eksperymentu teoriogrowego. Nie różnią się istotnie statystycznie ze względu na poziom współpracy na rzecz dobra wspólnego, ani ze względu na poziom wiarygodności. Jedynie ze względu na

którzy są z natury rzeczy często bardziej związani z regionem. To metropolie bardziej różnią się między sobą niż otaczające je obszary.

- **możliwości zastosowania metody eksperymentu ekonomicznego** (praca nr 9) – gdzie przedstawiono wady, zalety, bariery i możliwości stosowania metody w przyszłości

LICZBA I KATEGORIE PUBLIKACJI NAUKOWYCH

Dorobek mojej pracy badawczo-naukowej, trwający od 01.10.2000 r. stanowi 81 opublikowanych prac, w tym 71 po uzyskaniu stopnia doktora. Kilka prac oczekuje na publikację lub recenzję. Jeśli ujmować by ilościowo średniorocznie w okresie aktywności zawodowej²⁸, trwającym ok. 14,5 roku przypada 5,6 rocznie, w tym po uzyskaniu stopnia doktora 6,8. Zdecydowana większość tych prac jest mojego autorstwa. Prace będące wynikiem realizacji opisanego wyżej grantu – z wyjątkiem monografii - były opracowane we współautorstwie (14 prac, 3 w druku lub w recenzji). Ponadto trzy wcześniejsze prace były pisane we współautorstwie²⁹ (por. tabela nr 1).

TABELA 1: STATYSTYKI DOTYCZĄCE PUBLIKACJI NAUKOWYCH

Rodzaj publikacji	Razem	Jako autor	Jako współautor
Monografie w języku polskim	1	1	0
Rozdziały w monografii w języku polskim (w tym w języku angielskim)	17(3)	15(2)	2(1)
Artykuły w czasopismach z listy A (w tym w języku angielskim)	0	0	0
Artykuły w czasopismach z listy B (w tym w języku angielskim)	46(5)	34	12(5)
Pozostałe czasopisma (w tym w języku angielskim)	17(3)	14(2)	3(1)
Razem (w tym w języku angielskim)	81(11)	64(4)	17(7)

Źródło: opracowanie własne

W druku lub w recenzji są 3 publikacje, w tym publikacja zgłoszona do czasopisma z listy A:

1. Markowska-Przybyła U., Ramsey D. (złożone do redakcji, uzyskało akceptację sekretarza), *Attitudes to income inequality as an element of social capital*, "Argumenta Oeconomica".
2. Markowska-Przybyła U., Ramsey D. (złożone do redakcji, uzyskało akceptację sekretarza), *Metoda eksperymentu ekonomicznego w szacowaniu kapitału społecznego – wady, zalety, możliwości stosowania*, „Społeczeństwo i Ekonomia”.

²⁸ Okres aktywności zawodowej był krótszy o ok.3,5 roku od całkowitego czasu zatrudnienia z uwagi na 3 urlopy macierzyńskie, urlop wychowawczy oraz urlop na poratowanie zdrowia.

²⁹ Dokładny wykaz prac zawiera załącznik nr 5.

3. Markowska-Przybyła U., Ramsey D. (złożone do redakcji), Gender as a factor determining declarations to cooperate and cooperative behaviour among Polish students „Economics and Sociology”

Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora opublikowałam 1 monografię naukową, która jest zwieńczeniem moich wieloletnich badań. Monografia pt. „Diagnoza zasobów kapitału społecznego w rozwoju regionalnym Polski z wykorzystaniem metody ekonomii eksperymentalnej” wydana została w 2017 r. przez Polskie Wydawnictwo Naukowe (289 s.)

W czasopismach naukowych opublikowałam łącznie 63 artykuły. W ponad 73% przypadków były to publikacje wymienione w części B wykazu MNiSW. Czasopisma, w których ukazały się moje publikacje to m.in.: „Gospodarka Narodowa”, „Ekonomista”, „Ruch Prawniczy, Socjologiczny i Ekonomiczny”, „Studia Regionalne i Lokalne” , „Przegląd Socjologiczny” , „Operations Research and Decisions”, „Economics and Sociology”, „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Oeconomica”, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, „Biblioteka Regionalisty”, „Problemy Rozwoju Miast”, „Studia i Prace WNEiZ Uniwersytetu Szczecińskiego”, „Handel Wewnętrzny”, „Studia KPZK PAN” i „Biuletyn KPZK PAN” (na liście do 2010 r.).

17 publikacji ukazało się w czasopismach spoza listy B, były to czasopisma związane z działalnością Katedry, której byłam pracownikiem („Gospodarka Przestrzenna”), Akademickiego Centrum Koordynacyjnego Euroregionu „Nysa”, czy zagraniczne publikacje “Journal of Leadership, Accountability and Ethics”, “Czech Journal Of Social Sciences, Business And Economics” i “Economic Development and Management of Regions”

17 publikacji stanowią rozdziały w monografiach wieloautorских. Są wśród nich m. in. prace wydane przez ośrodki: SGH, KUL, Uniwersytet Opolski, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Wrocławski.

Spośród ogółu 81 prac naukowych mojego autorstwa lub współautorstwa 11 prac opublikowanych zostało w języku angielskim, a 3 publikacje w zagranicznych czasopismach.

Indeks Hirscha (h-indeks) obliczony wg danych (stan na dzień 15.02.2018):

- Web of Science: h-indeks: 2, liczba cytowań 7, liczba indeksowanych publikacji 5
- Google Scholar wynosi 5, zaś i-10 indeks: 3, liczba cytowań 87
- „Publish or Perish” liczba cytowań wynosi 91, h-indeks: 4, g-indeks: 7
- BazEcon: liczba cytowań 40, h-indeks: 2, liczba publikacji cytowanych więcej niż 1 raz: 7, liczba cytowanych publikacji: 17

PROJEKTY BADAWCZE

Oprócz uczestnictwa w projektach badawczych w ramach badań statutowych Katedry Gospodarki Przestrzennej, kierowałam jednym zespołowym projektem badawczym, w którym byłam także wykonawcą. Był to projekt Narodowego Centrum Nauki w ramach konkursu OPUS 4, realizowany w latach 2013-2017 na łączną kwotę 226 885,00 zł pt.: Ocena zasobów kapitału społecznego polskich regionów z zastosowaniem metod ekonomii eksperymentalnej (DEC-2012/07/B/HS5/03954).

Realizowane przeze mnie projekty badawcze przynosiły w rezultacie wymierne efekty głównie w postaci opublikowanych prac naukowych przedstawiających wyniki badań i referatów wygłoszonych na konferencjach. Publikacja prac naukowych przyczyniała się do popularyzacji badań, a wygłaszanie referatów na temat rezultatów badań własnych i zespołowych dawało szansę na wymianę oraz weryfikację poglądów, a tym samym na pogłębianie wiedzy.

UDZIAŁ W KONFERENCJACH

W ciągu swojej pracy naukowo-badawczej uczestniczyłam w 28 konferencjach, w tym na 21 aktywnie – wygłosiłam 17 referatów naukowych (z tego 14 po uzyskaniu stopnia doktora) oraz przedstawiłam 4 postery (wszystkie po uzyskaniu stopnia doktora) przedstawiające wyniki swoich badań. Szczegółowy ich wykaz zawiera załącznik nr 5.

UMIĘDZYNARODOWIENIE I WSPÓŁPRACA

Jako wyraz mojej współpracy międzynarodowej uznać można:

- Udział w konferencjach i publikacjach Akademickiego Centrum Koordynacyjnego w Euroregionie Nysa, skupiającego uczelnie wyższe w Euroregionie (polskie, czeskie i niemieckie) – cztery publikacje, jedno wystąpienie;
- Aktywny udział (wygłoszone referaty) w sześciu międzynarodowych konferencjach naukowych oraz bierny w dwóch konferencjach międzynarodowych;
- Publikacje w zagranicznych czasopismach (Journal of Leadership, Accountability and Ethics, Economic Development and Management of Regions, Czech Journal Of Social Sciences, Business And Economics) oraz o zasięgu międzynarodowym (np.: Operations Research and Decisions, Economics and Sociology, Acta Universitatis Lodziensis. Folia Oeconomica);
- Wspólne opracowanie z Lucą Manfredim (praktykiem, pracownikiem włoskiej administracji publicznej) na temat nowatorskich sposobów pomiaru kapitału społecznego;

- Inicjacja współpracy z Davidem Ramseyem (Brytyjczykiem, specjalistą od teorii gier, wówczas wykładowcą Uniwersytetu Limeric) oraz jej kontynuacja w postaci realizacji wspólnego grantu badawczego;
- Jako zespół badawczy dokonaliśmy prezentacji i popularyzacji wyników wspólnych badań za granicą (Praga, 4.-5.09.2017, 19th International Conference on Advanced Cell Engineering and Life Sciences, referat wygłosił David Ramsey) oraz nawiązaliśmy współpracę z włoskim badaczem (Matteo Mighieli), zmierzającą do wspólnego opracowania wyników badań na temat zaufania i współpracy w kilku europejskich krajach. Badania nasze wywołały zainteresowanie zagraniczne, m. in. zostaliśmy poproszeni o udostępnienie danych dla celów metaanaliz.

NAGRODY

W ciągu swojej aktywności zawodowej otrzymałam następujące nagrody i wyróżnienia:

- 2005 – list gratulacyjny Rektora Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu z tytułu osiągnięć w pracy naukowej w 2004 r.
- 2007 – nagroda drugiego stopnia Rektora Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu za osiągnięcia w pracy naukowo-badawczej w roku 2006
- 2014 – nagroda drugiego stopnia Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu za osiągnięcia w pracy naukowo-badawczej w roku 2013
- 2017 – nagroda pierwszego stopnia Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu za osiągnięcia w pracy naukowo-badawczej w roku 2016

INFORMACJE O DZIAŁALNOŚCI DYDAKTYCZNEJ, ORGANIZATORSKIEJ I POPULARYZATORSKIEJ

DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA

Znaczącą część mojej aktywności zawodowej stanowi działalność dydaktyczna. Zajęcia dydaktyczne prowadziłam i nadal prowadzę w formie wykładów, ćwiczeń oraz seminariów dyplomowych. Tematyka prowadzonych zajęć związana jest z zagadnieniami polityki gospodarczej państwa oraz Unii Europejskiej, zagadnieniami polityki regionalnej, a także przedsiębiorczości oraz analizy danych. Obecnie, w związku z reorganizacją uczelni i zatrudnieniem w Katedrze Nauk o Przedsiębiorstwie koncentruję się także na kwestiach

przedsiębiorczości, jednak z odmiennego punktu widzenia, a także zagadnieniach zarządzania oraz społecznej odpowiedzialności, co koreluje z badaną przeze mnie problematyką kapitału społecznego.

Wśród prowadzonych przez mnie przedmiotów wskazać można: politykę gospodarczą/ekonomiczną, politykę gospodarczą II, geografię ekonomiczną, politykę ekonomiczną wobec małych i średnich przedsiębiorstw, kluczowe problemy gospodarcze – analiza ekonomiczna I, kluczowe problemy gospodarcze – analiza ekonomiczna II, politykę strukturalną Unii Europejskiej, praktykę tworzenia i funkcjonowania mikroprzedsiębiorstw, zarządzanie małą firmą, społeczną odpowiedzialność przedsiębiorstw. Wiele z nich ma charakter autorski (polityka gospodarcza II, polityka wobec MSP, praktyka tworzenia i funkcjonowania mikroprzedsiębiorstw, kluczowe problemy gospodarcze – analiza ekonomiczna I i II), w związku z czym konieczne było opracowanie materiałów dydaktycznych do tych przedmiotów.

Tematyka prowadzonych seminariów (licencjackich i magisterskich) dotyczy zagadnień polityki gospodarczej różnych szczebli (od lokalnego do międzynarodowego), problemów przedsiębiorczości i polityki wobec przedsiębiorstw, w tym sektora MSP, konkurencyjności regionów, przemian strukturalnych, zagadnień kapitału społecznego. Z uwagi na posiadane wykształcenie prowadziłam także prace z dziedziny finansów, a ostatnio tematyka seminarium obejmuje także zagadnienia zarządzania.

Byłam dotąd recenzentem 21 prac, wypromowałam 18 dyplomantów, w tym: 12 magistrów i 6 licencjatów. Aktualnie sprawuję opiekę nad kolejnymi 20 seminarzystami zarówno na pierwszym jak i drugim stopniu studiów.

W działalności dydaktycznej ważna dla mnie zawsze była jakość kształcenia. W 2001 r. ukończyłam Studium Pedagogiczne, którego program obejmował wykłady oraz ćwiczenia z zakresu m. in. psychologii, pedagogiki, metodyki nauczania, etyki, prawa, retoryki i kultury słowa. W 2007 uczestniczyłam w kursie „emisja głosu”, który miał typowo praktyczny charakter, a w 2012 roku ukończyłam kurs „IBM SPSS Statistics – praca z danymi i obiektami wynikowymi”, obejmujący zarówno wykłady jak i ćwiczenia laboratoryjne, a który był szczególnie ważny z punktu prowadzenia zajęć z „analizy ekonomicznej – kluczowych problemów gospodarki”. Nie bez znaczenia dla jakości kształcenia, zwłaszcza z punktu widzenia zajęć związanych z przedsiębiorczością i sektorem MSP, była praktyka gospodarcza (prowadzenie własnej firmy oraz praca w biurze rachunkowym), co - w połączeniu z posiadanym wykształceniem - umożliwiło mi uzyskanie Certyfikatu Księgowego Ministra Finansów potwierdzający kwalifikacje do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych. Ponadto na zajęcia dydaktyczne zapraszam praktyków, co cieszy się zainteresowaniem wśród

studentów i stanowi istotny element łączenia teorii z praktyką i jest z korzyścią dla wszystkich współpracujących stron.

Ciekawym doświadczeniem dydaktycznym była także praca w Wałbrzyskiej Wyższej Szkole Zarządzania i Przedsiębiorczości, gdzie prowadziłam wykłady z „Polityki gospodarczej” oraz „Geografii ekonomicznej”.

Uczestniczyłam także w konferencji dotyczącej jakości kształcenia (Edukacja dla Ekorozwoju 2002) oraz w Kongresie Rozwoju Edukacji (2017).

Moja działalność dydaktyczna polega także na uczestnictwie w cyklicznych seminariach naukowych, na których dyskutowane są problemy naukowe pracowników jak i doktorantów Katedry, współpracy z Kołem Naukowym Zarządzania i Przedsiębiorczości „Meritum”, promocji oferty edukacyjnej Uczelni (warsztaty w szkołach średnich) i specjalności (Dzień Specjalności).

Cennym doświadczeniem jest współudział w tworzeniu platformy Mobilnego Obserwatorium Ekonomicznego (MOE), tj. portalu społecznościowego, stanowiącego nowatorską formę kształcenia wierną idei społeczeństwa informacyjnego i kultury ekspresji oraz synchronizującego i rozwijającego innowacyjne metody kształcenia.

DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACYJNA I POPULARYZACJA WIEDZY

Wśród moich działań na rzecz organizacji i popularyzacji wiedzy wyróżnić można:

- 2001 – sekretarz Wydziałowej Komisji Rekrutacyjnej (studia w zamiejscowym Ośrodku dydaktycznym w Wałbrzychu)
- 2002 – sekretarz Wydziałowej Komisji Rekrutacyjnej Wydział Gospodarki Regionalnej i Turystyki
- 2008 - 2014 – stworzenie i administrowanie stroną internetową Katedry Gospodarki Przestrzennej
- 2012 – członek komitetu organizacyjnego ogólnopolskiej konferencji naukowej „Ekonomiczne, prawne i samorządowe aspekty gospodarki przestrzennej” Karpacz 14.-16.05.2012
- 2013 – członek komitetu organizacyjnego ogólnopolskiej konferencji naukowej „Aktualne aspekty polityki społeczno-gospodarczej i przestrzennej” Jelenia Góra 23.-25.09.2013

- 2013 – przeprowadzenie wykładu połączonego z grą w ramach Festiwalu Nauki pt.: „Czy ekonomia to nuda ? – Eksperymenty w ekonomii”
- 2016 – przeprowadzenie wykładu połączonego z grą w ramach Festiwalu Nauki pt.: „Czy ekonomia to nuda ? – Eksperymenty w ekonomii”.
- 2017 – przeprowadzenie warsztatów w szkole średniej w Jeleniej Górze temat popularyzacji ekonomii jako nauki
- Od 2015 r. jestem członkiem Polskiego Towarzystwa Naukowego
- od 2017 r. jestem członkiem Karkonoskiego Towarzystwa Naukowego

U. Markowska-Przybyła

MP